

**การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษา
กองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา**

**สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต
สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
ปีการศึกษา 2544**

บทคัดย่อ

ไวยพจน์ บรรจง : การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
: กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1
อาจารย์ที่ปรึกษา : อาจารย์ดร.สาณูช ฤทธาง, 99 หน้า

การประเมินโครงการของกองทุนหมู่บ้านโคกสูงซึ่งเป็นหมู่บ้านในเขตตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ในการประเมินเพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านโคกสูงในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการประเมินโดยใช้รูปแบบของซีพีพีโมเดล (CIPP MODEL) เป็นตัวกำหนดขอบเขตของการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านโคกสูง ในส่วนของการเก็บข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบรายงาน (บร.)1-12 ซึ่งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย เป็นผู้ออกแบบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ ในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านโคกสูง สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมิน คือ ประชาชน, สมาชิกของกองทุนและคณะกรรมการกองทุน หมู่บ้านโคกสูง

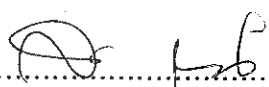
ผลจากการประเมิน โครงการสรุปได้ว่ากระบวนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านโคกสูง บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติในบางกรณีส่งผลให้ความเข้มแข็งของหมู่บ้านโคกสูงลดลงตามไปด้วยส่วนทางด้านเศรษฐกิจมีเงินหมุนเวียนในหมู่บ้านมากขึ้น

โดยภาพรวมของกองทุนหมู่บ้านโคกสูงมีปัจจัยต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมและขัดขวางการเติบโตของกองทุนหมู่บ้านโคกสูง ซึ่งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันในการคิดหาแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ที่จะทำให้การดำเนินการของกองทุนหมู่บ้านโคกสูงบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตส่งผลถึงประชาชนภายในหมู่บ้านโคกสูง อีกทั้งยังเป็นการช่วยพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

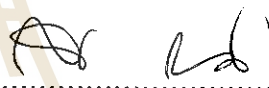
หน้าอนุมัติ

อาจารย์ที่ปรึกษา และกรรมการสอบ ได้พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาการจัดการและประเมินโครงการของสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ได้

อาจารย์ที่ปรึกษา

.....
(อาจารย์ ดร.सानุช ณ ถลาง)

กรรมการสอบ

.....
(อาจารย์ ดร.सानุช ณ ถลาง)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัญชลี วรรณรักษ์)

อนุมัติให้สารนิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาจัดการและการประเมินโครงการ

.....
(รองศาสตราจารย์ ทรงพร ทาเจริญศักดิ์)

คณบดีสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม

วันที่.....เดือน..... 3 ๓๐ 254๖ พ.ศ.....

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์นี้สำเร็จล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ บุคคลและกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลืออย่างดียิ่ง ทั้งในด้านวิชาการ และด้านการดำเนินงานวิจัย อาทิเช่น

- อาจารย์ ดร.सानุช ณ ถลาง อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัญชลี วรรณรักษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์
- คุณเทียมยศ ปะสาวะโน อาจารย์นิเทศก์
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญกมล กลิ่นศรีสุข อาจารย์ประจำสาขาเทคโนโลยีการจัดการ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม ที่ให้คำปรึกษาทางด้านวิชาการ
- ประธานกองทุนและคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านโลกสูง ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในเรื่องการทำประชาคมระดับตำบล
- ประธานกองทุน, คณะกรรมการกองทุนและประชาชนหมู่บ้านโลกสูงทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในเรื่องการให้ข้อมูลต่างๆ
- พัฒนาการอำเภอ, พัฒนาการตำบล, ปลัด อบต., ประธาน อบต., คณะครูอาจารย์โรงเรียนบุญเหลือวิทยานุสรณ์, โรงเรียนบ้านโลกสูง ตลอดจนคณะสงฆ์วัดบ้านโลกสูงทุกรูปที่อำนวยความสะดวกในเรื่องการให้ข้อมูลและสถานที่ต่างๆ

ท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ให้การเลี้ยงดูอบรมและส่งเสริมการศึกษาเป็นอย่างดีตลอดมา จนทำให้ผู้ประเมินประสบความสำเร็จในชีวิต

ไวพจน์ บรรจง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
หน้าอำนวยการ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญภาพ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ฉ
 บทที่ 1 บทนำ	
หลักการและเหตุผล.....	1
วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ.....	2
กรอบความคิดทางทฤษฎี.....	2
วิธีดำเนินการ.....	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับการประเมินโครงการ.....	3
 บทที่ 2 ทัศนวิสัยวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
นโยบาย หลักการ วัตถุประสงค์และระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติ.....	4
ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติ พ.ศ.2544.....	6
แบบติดตามสังเกตการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.....	8
การขอเงินทะเบียนและประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง..	8
ระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.....	11
การพิจารณาเงินกู้สำหรับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.....	11
หลักการประเมินโครงการรูปแบบการประเมินแบบชีพชีพโมเดล.....	12
โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.....	14
เอกสารและหลักวิชาการอื่นๆ.....	15

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการประเมินโครงการ	
วิธีการประเมินโครงการ.....	19
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	30
ตัวแปรและตัวชี้วัดในการประเมินโครงการ.....	30
เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการ.....	35
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	37
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	38
บทที่ 4 ผลการติดตามการประเมินโครงการ	
ผลการประเมินบริบทชุมชน.....	40
ผลการประเมินโครงการโดยภาพรวม.....	51
ผลการประเมินเทคนิควิธีทำธุรกิจของผู้รู้.....	54
สรุปบรรลุมิติวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ.....	55
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
สรุป.....	63
อภิปรายผล.....	64
ข้อเสนอแนะ.....	64
บรรณานุกรม.....	66
ภาคผนวก.....	67

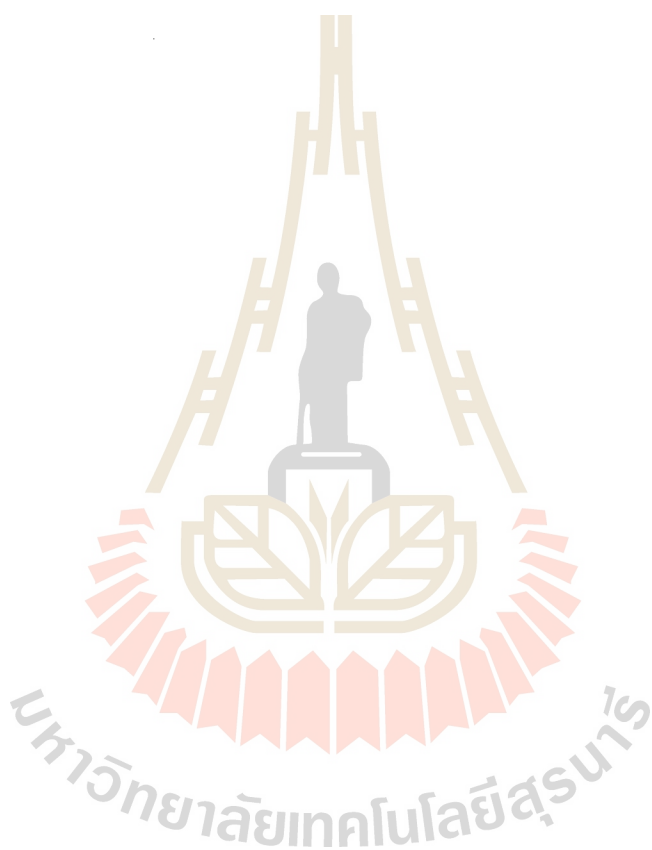
สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
2.1 แสดงโครงสร้างเครือข่ายองค์กรการเรียนรู้	16
3.1 แสดงความสัมพันธ์ของการประเมินเชิงระบบ	19
3.2 แสดงการจัดระบบเพื่อบรรยายและตัดสินคุณค่า	20
3.3 แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกับการปฏิบัติ	21
3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจและประเภทของการประเมินกับการตัดสินใจ	22

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 แสดงทิศทางการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน	45
4.2 แสดงประเภทของผู้รู้	54

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ซึ่งสืบเนื่องมาจากการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจในด้านอุตสาหกรรม ส่งผลให้ประชาชนในชนบทและชุมชนเมืองยากจนนั้นคือไม่มีทุนและขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุน เพื่อนำมาพัฒนาอาชีพสร้างรายได้ ลดรายจ่าย ตลอดจนบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองสำหรับเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น อีกทั้งเพื่อให้ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการกองทุนของตนเอง เพื่อสร้างศักยภาพในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของประชาชนในหมู่บ้านสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจระบบฐานรากของประเทศ

เพราะฉะนั้นเมื่อหมู่บ้านและชุมชนใดมีความพร้อมที่จะจัดตั้งกองทุน จะได้รับการอนุมัติให้จัดตั้งกองทุนรับการจัดสรรเงินเข้ากองทุนหมู่บ้านต่อไป จากความพร้อมดังกล่าวบ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีความพร้อมสามารถจัดตั้งกองทุนเป็นผลสำเร็จ ได้รับการจัดสรรเข้ากองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท เพื่อให้ทราบว่าโครงการกองทุนหมู่บ้านบรรลุตามวัตถุประสงค์เพียงใด จึงสมควรให้มีการประเมิน โดยผู้เขียนในฐานะที่เป็นนักศึกษา หลักสูตรปริญญาตรี บัณฑิต สาขาการจัดการและประเมินโครงการ ในโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งได้ปฏิบัติงานในพื้นที่หมู่บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันรับผิดชอบในการประเมินและเขียนเรียบเรียงรายงานในรูปของสารนิพนธ์ (Substantive Report) ฉบับนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จตลอดจนสิ่งที่ต้องปรับปรุงและเพื่อเป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้จัดทำสารนิพนธ์ในการพัฒนาท้องถิ่น

2. วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

2.1 เพื่อทราบว่าการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 บรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

2.2 เพื่อศึกษาปัญหาจุดแข็งและจุดอ่อนที่เกิดขึ้น ภายในกองทุนหมู่บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1

2.3 เพื่อศึกษาศักยภาพและความสามารถในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1

2.4 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ต่อไปในอนาคต

2.5 เพื่อประเมินสถานะของกองทุนหมู่บ้าน ตลอดจนถึงความเป็นอยู่ของชาวบ้าน โคกสูง หมู่ที่ 1 เป็นข้อมูลให้กับรัฐบาล

2.6 เพื่อเป็นรูปแบบและแนวทางในการศึกษาการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 อย่างเป็นระบบ

3. กรอบความคิดทฤษฎี

ในการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนใช้กรอบความคิดทฤษฎี ตามแนวความคิดและรูปแบบการประเมินของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ที่เรียกว่า ชิฟฟ์โมเดล (CIPP Model) ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

ขั้นตอนการประเมิน แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดหรือระบุข้อมูลที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์และการจัดการสารสนเทศ

รูปแบบการประเมินของชิฟฟ์โมเดล (CIPP Model) มีรายละเอียดดังนี้

การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนการดำเนินโครงการ เพื่อพิจารณาหลักการและเหตุผล ความจำเป็นต้องดำเนินโครงการ ประเด็นปัญหาและความเหมาะสมของเป้าหมายโครงการ

การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาความเหมาะสม และความเพียงพอของทรัพยากร อาทิเช่น จำนวนคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งเทคโนโลยี และแผนการดำเนินโครงการ

การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินการ ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา แก้ไขปรับปรุง ให้การดำเนินการช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการบันทึกเป็นหลักฐานทุกขั้นตอน

การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับจุดประสงค์ของโครงการ รวมทั้งการพิจารณา ในประเด็นของการขยาย เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

4. วิธีดำเนินการ

การดำเนินการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้าน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมรูปแบบและกำหนดเอกสารต่างๆ ที่จะทำการเก็บข้อมูล เพื่อลงพื้นที่หมู่บ้านและกองทุนหมู่บ้าน โคกสูง หมู่ที่ 1

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพหมู่บ้าน และกองทุนหมู่บ้าน โคกสูง หมู่ที่ 1

ขั้นตอนที่ 3 จัดเก็บข้อมูลตามรูปแบบเอกสารที่เตรียมไว้ จากประชาชน และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่เก็บได้ มาสรุปจากแบบสำรวจ และเอกสาร เพื่อหาข้อมูลบางส่วนเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นตอนที่ 5 รวบรวมข้อมูลที่สรุปวิเคราะห์ได้ทั้งหมด เตรียมพร้อมในการจัดทำรูปแบบสารนิพนธ์

5. ผลที่คาดว่าจะได้รับการประเมินโครงการ

5.1 ทราบถึงกระบวนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน โคกสูง หมู่ 1 ว่าบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงไร

5.2 ทราบถึงปัญหา จุดแข็งและจุดอ่อน ของกองทุนหมู่บ้าน โคกสูง หมู่ที่ 1

5.3 สามารถประเมินการศึกษาอย่างเป็นระบบ กับกองทุนหมู่บ้าน โคกสูง หมู่ที่ 1 ได้

5.4 ทราบถึงศักยภาพและความสามารถในการบริหารจัดการ กองทุนหมู่บ้าน โคกสูง หมู่ที่ 1

5.5 สามารถใช้ผลจากการประเมิน เป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน โคกสูง หมู่ที่ 1 ในอนาคต

5.6 ทราบถึงสถานะของกองทุนหมู่บ้าน โคกสูง หมู่ที่ 1 ในปัจจุบันและมีข้อมูลถึงรัฐบาลเพื่อเป็นแนวทาง ในการวางแผนการพัฒนาในอนาคตต่อไป

บทที่ 2

ปรัทัศนัวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองเป็นโครงการหลักและเร่งด่วน ตามนโยบายของรัฐบาล ที่จะใช้เป็นมาตรการหนึ่งในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นรูปธรรมให้ได้ผลชัดเจน และรวดเร็วโดยมั่นใจว่าจะลดปัญหาความยากจน และนำไปสู่การสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ประชาชน โดยรัฐบาลจะเป็นผู้ลงทุนทางสังคม เป็นการสร้างและกระจายโอกาสแก่ประชาชน

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่มีการจัดตั้งกองทุนนี้ก็คือ ประชาชนได้มีโอกาสใช้ภูมิปัญญาและศักยภาพสำหรับก้าวสู่เศรษฐกิจใหม่ ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่ใช้ต้องความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นพื้นฐานในการหารายได้

ผู้เขียนได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง : กรณีศึกษาบ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ทั้งที่เป็นนโยบาย หลักการ ระเบียบต่างๆ รวมทั้งแนวคิดทฤษฎีการประเมิน และหลักวิชาที่เกี่ยวข้องกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สรุปได้ดังนี้

1. นโยบาย หลักการ วัตถุประสงค์และระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

1.1 นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ซึ่งได้แถลงต่อรัฐสภาในการจัดตั้งกองทุนและชุมชนเมืองแห่งละ 1 ล้านบาท เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการลงทุนสร้างอาชีพเสริมและรายได้ ให้แก่ประชาชนในชุมชนและวิสาหกิจขนาดเล็ก เป็นการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านความรู้ การสร้างและการพัฒนาความคิดริเริ่ม และการแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน

1.2 หลักการสำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

1. การมีความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชนของตนเองและ ครอบครัว การควบคุมดูแลกันเอง ประสิทธิภาพ การบริหารจัดการกองทุนและสังคม

2. การบริหารจัดการเงินกองทุนของหมู่บ้านทั้งที่เป็นเงินอุดหนุนกองทุนหมู่บ้าน
ทุนทางสังคมของชุมชนและกองทุนที่หน่วยงานราชการจัดตั้งขึ้นที่มีการบริหารจัดการให้สอดคล้องและ
เกื้อกูลกัน

3. การปฏิรูประบบราชการแผ่นดิน ในส่วนราชการเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมด้านวิชา
การและ การสนับสนุนจัดการกองทุน โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

4. การติดตามและประเมินผล โดยมีคณะติดตามทุกระดับ และมีเครื่องมือชี้วัดประ-
สิทธิภาพของกองทุนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพึ่งพาตนเอง

5. เสริมสร้างสำนึกการเป็นชุมชนและท้องถิ่น

6. ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และการจัดการหมู่บ้านและชุมชน ด้วยคุณค่าและภูมิ-
ปัญญาของตนเอง

7. เกื้อกูลประ โยชน์ต่อผู้ด้อย โอกาสในหมู่บ้านและชุมชน

8. เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชา
สังคม

9. การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น และพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

1.3 วัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

1. เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน / ชุมชน

- การลงทุนพัฒนาอาชีพ

- สร้างงาน สร้างรายได้ / เพิ่มรายได้

- ลดรายจ่าย

- บรรเทาเหตุฉุกเฉิน / ความจำเป็นเร่งด่วน

- นำไปสู่การสร้าง “กองทุนสวัสดิการ”

- เสริมหนุน “ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น”

2. ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้าน / ชุมชน ให้มีความสามารถจัดระบบบริหารจัดการเงิน

ทุนของตนเอง

3. เสริมสร้างกระบวนการ “พึ่งพาตนเอง” ของหมู่บ้าน / ชุมชนด้าน “การเรียนรู้” การ
สร้างและพัฒนาความคิดริเริ่มเพื่อแก้ไขปัญหา เสริมสร้างขีดความสามารถและส่งเสริม “เศรษฐกิจพอ-
เพียง”

4. กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานราก และเสริมสร้าง ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

5. เสริมสร้างขีดความสามารถ และความเข้มแข็ง ด้านอาชีพ และสร้างความสามัคคีของประชาชนในหมู่บ้าน / ชุมชน

1.4 ระเบียบกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ มีระเบียบที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544

2. ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ในการจัดทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ ผู้ทำสารนิพนธ์ จะใช้แนวทางนโยบาย หลักการ วัตถุประสงค์ และระเบียบกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติดังกล่าว เป็นหลักในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองด้วย

2. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544

โดยที่รัฐบาลมีนโยบายเร่งด่วน ในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จึงเห็นควรมีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เพื่อให้มีอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนนโยบาย และแผนงานในการจัดตั้งการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อให้การดำเนินงานตามนโยบายเร่งด่วนดังกล่าว เป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงต่อรัฐสภา

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 11 (8) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบ ของคณะรัฐมนตรีจึงวางระเบียบไว้ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้ ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

ข้อ 3 ระเบียบ ข้อบังคับ มติคณะรัฐมนตรี และคำสั่งอื่นใดในส่วนที่ กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือ ซึ่งขัดหรือแย้งระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ 4 กล่าวถึง ความหมายของ คณะกรรมการ, กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง, กองทุน, หมู่บ้าน, ชุมชนเมือง, สำนักงาน

ข้อ 5 ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามระเบียบนี้

หมวด 1 ข้อ 6 – ข้อ 12 กล่าวถึง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

หมวด 2 ข้อ 13 – ข้อ 14 กล่าวถึง สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง
แห่งชาติ

ประกาศ ณ วันที่ 22 มีนาคม 2544

พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 30 ง ลงวันที่ 30 มีนาคม 2544

ในส่วนระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงแก้ไขระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 11(8) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี จึงวางระเบียบไว้ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 ”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้ยกเลิกความในวรรคสองของข้อ 6 แห่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 และให้ใช้ความดังต่อไปนี้แทน
“ คณะกรรมการอาจแต่งตั้งกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ จำนวนไม่เกิน 4 คน”

ประกาศ ณ วันที่ 27 เมษายน 2544

พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ฉบับที่ 419 ลงวันที่ 3 พฤษภาคม 2544

3. แบบติดตามสังเกตการณ์คัดเลือก คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

แบบติดตามสังเกตการณ์คัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีส่วนสำคัญในการประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่างๆ เนื่องจากกระบวนการเลือกคณะกรรมการกองทุน จะต้องเป็นไปตามข้อที่ 41 ของระเบียบคณะกรรมการว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พ.ศ. 2544 กล่าวว่

1. จะต้องมีการเวียนสามในสี่ของครัวเรือนทั้งหมดเข้าร่วมประชุม
2. การคัดเลือกคณะกรรมการหมู่บ้านและชุมชนเมือง ให้เป็นไปตามมติที่ประชุม

สำหรับคุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน จะต้องเป็นตาม ข้อ 17 ของระเบียบคณะกรรมการว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 ดังนี้

1. เป็นผู้ที่อยู่ในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในหมู่บ้านติดต่อกันเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสองปี ก่อนวันที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นกรรมการกองทุน
2. เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ โดยมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์
3. ปฏิบัติตนอยู่ในหลักศาสนา มีความรับผิดชอบ เสียสละ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ไม่ติดการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และไม่มีประวัติเสียทางการเงินและยืมเงินระบอบประชาธิปไตย
4. ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย คนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
5. ไม่เคยได้รับโทษจำคุกเว้นแต่โทษที่กระทำโดยประมาท
6. ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือไม่เคยกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เว้นแต่ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินและความผิดฐานบุกรุก
7. ไม่เคยถูกไล่ออก หรือให้ออกจากราชการหรือรัฐวิสาหกิจ
8. ไม่เป็นผู้ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
9. ไม่เคยถูกให้ออกจากคณะกรรมการกองทุน ด้วยมติของคณะกรรมการหรือมติของสมาชิก

4. การขอขึ้นทะเบียนและประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

การขอขึ้นทะเบียนและประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเองนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ได้ประเมินความพร้อมในด้านต่างๆ ของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตามสภาพความเป็นจริง สำหรับหมู่บ้านและชุมชนเมือง จะต้องมีความพร้อมในด้านต่างๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน

- 1.1 จำนวนประชากรในหมู่บ้าน / ชุมชน
- 1.2 จำนวนครัวเรือนในหมู่บ้าน / ชุมชน
- 1.3 อาชีพของประชากรในหมู่บ้าน / ชุมชน
- 1.4 ผลผลิตของประชากรในหมู่บ้าน / ชุมชน

1.4.1 ผลผลิตด้านการเกษตรและอื่น ๆ ในหมู่บ้าน / ชุมชน

1.4.2 ผลผลิตจากข้อ 1.4.1 ซึ่งเป็นผลผลิตด้านการเกษตรมีการแปรรูปก่อนส่งไป

จำหน่ายที่อื่นหรือไม่

1.4.3 การแปรรูปผลผลิตตามข้อ 1.4.2 ใครเป็นผู้ดำเนินการ

1.4.4 นอกเหนือจากการใช้วัตถุดิบในหมู่บ้าน / ชุมชน มาใช้ในการผลิตสินค้าบ้าง

หรือไม่

1.4.5 รายได้เฉลี่ยของประชากรในหมู่บ้าน / ชุมชนต่อครัวเรือน

ส่วนที่ 2 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง

2.1 จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมการประชุมเพื่อกำหนดวิธีการเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง

2.2 วิธีการคัดเลือกกรรมการกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง

2.3 วันที่มีการเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง

2.4 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง ทุกคนที่คุณสมบัติครบถ้วน ตามระเบียบของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง หรือไม่

2.5 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง ได้ร่วมกันประเมินประสิทธิภาพในการบริหารกองทุน

2.6 รายชื่อของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง ผู้ทรงคุณวุฒิ และที่ปรึกษาของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมืองนี้ ประกอบด้วย คณะกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิและที่ปรึกษา

ส่วนที่ 3 การเตรียมความพร้อมของหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง

3.1 ระเบียบ ข้อบังคับสำหรับใช้ในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง

3.2 ระเบียบ ข้อบังคับ มีข้อกำหนดในเรื่องต่อไปนี้แล้วหรือไม่

3.3 วิธีการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ กำหนดขึ้นโดยใคร

ส่วนที่ 4 ทุนดำเนินการของกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง เป็นผู้กำหนดขึ้นเอง

- 4.1 จำนวนกลุ่ม / องค์กรชุมชนภายในหมู่บ้าน ณ ปัจจุบันมีจำนวนกี่กลุ่ม
- 4.2 ปัจจุบันกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชน มีสมาชิกแล้วประกอบด้วยใครบ้าง
- 4.3 จำนวนเงินที่สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนในรูปของการถือหุ้น/ การออม / ค่าธรรมเนียม / เงินบริจาคหรือให้เปล่าในปัจจุบัน
- 4.4 การเปิดบัญชีเงินฝากกับธนาคารออมสิน
- 4.5 หมู่บ้าน / ชุมชน มีความร่วมมือหรือเชื่อมโยงในการพัฒนาหมู่บ้าน / ชุมชน หรือเครือข่ายอื่นนอกหมู่บ้าน / ชุมชนหรือไม่

ส่วนที่ 5 แนวคิดในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เมื่อได้รับการสนับสนุนเป็นวงเงินไม่เกิน 1,000,000 บาท จากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

- 5.1 วิธีการในการบริหารเงินกองทุนหมู่บ้าน/ชุมชนเมือง ให้มีการกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึง
- 5.2 วิธีการในการบริหารเงินกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง ให้มีการหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง
- 5.3 กองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง จะให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อกิจกรรมอะไรบ้าง
- 5.4 หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเงินกู้
- 5.5 วิชาการในการควบคุมและติดตามการใช้เงินกู้
- 5.6 วิธีการป้องกันความเสี่ยงภัยในการให้กู้ประกอบด้วยอะไรบ้าง
- 5.7 วิธีการแก้ปัญหาในกรณีที่สมาชิกได้รับเงินกู้ไปแล้วไม่ส่งใช้คืนเงินต้นและดอกเบี้ยเงินกู้คืนตามสัญญา
- 5.8 แนวทางในการบริหารกองทุนหมู่บ้าน/ชุมชนเมืองในด้านการสวัสดิการให้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน / ชุมชน
- 5.9 ข้อคิดเห็นอื่น ๆ ในการบริหารกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง
- 5.10 การประเมินความพร้อมในหมู่บ้าน / ชุมชนเมือง
 - 5.10.1 จากปัญหาและความไม่มั่นใจข้างต้น คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน / ชุมชนเมืองสามารถดำเนินการแก้ไขปรับปรุงได้เองหรือใช้เครือข่ายร่วมกับแก้ไขปรับปรุงในเรื่องใดบ้าง
 - 5.10.2 รัฐบาลจะต้องให้การสนับสนุนด้านวิชาการในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องใดเป็นสำคัญ

5. ระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

เพื่อให้การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของคนในหมู่บ้าน ให้มีความสมัครสมานสามัคคี รู้จักออม มีการสร้างงานในชุมชน รู้จักเสียสละช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และรับผิดชอบต่อตนเองและหมู่คณะ เป็นแหล่งเงินทุนสำหรับประกอบอาชีพ และสร้างอาชีพใหม่ เสริมสร้างขีดความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้าน ดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ทำให้หมู่บ้านเกิดความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างถาวร จึงเห็นสมควรกำหนดระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน บ้านโคกสูง

โดยมีที่ตั้งสำนักงานของกองทุนหมู่บ้านอยู่ที่บ้านโคกสูงเลขที่ 253 หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โทร 0-4437-1057 ที่มาของกองทุนเนื่องมาจากนโยบายของรัฐบาล กอปร กับประชาชนในหมู่บ้านโคกสูง มีความต้องการแหล่งเงินทุน ทำให้เกิดการจัดตั้งกองทุนขึ้นโดยกำหนดรับสมัครสมาชิกโดยมีคุณสมบัติของสมาชิก ดังนี้

- ต้องเป็นผู้มีภูมิลำเนาและอาศัยในหมู่บ้านเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 เดือนนับถึงวันสมัคร เข้าเป็นสมาชิก อายุ 15 ปี บริบูรณ์นับตั้งแต่เกิดจนถึงวันสมัครเป็นสมาชิก มีความเสียสละ อุดหนุน ไม่เห็นแก่ตัว มีมนุษยสัมพันธ์ดี ไม่เป็นผู้ติดสิ่งเสพติด ติดการพนันหรือติดสุราเรื้อรัง และไม่เป็นบุคคลเสมือนไร้ความสามารถ

การขาดหรือพ้นสภาพการเป็นสมาชิกกองทุน ตามเหตุต่างๆดังนี้

- (1) ตาย
- (2) วิกลจริต จิตฟั่นเฟือน หรือถูกศาลสั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (3) ลาออกโดยลงชื่อด้วยตนเองและคณะกรรมการกองทุนทุกคนลงชื่อ
- (4) ที่ประชุมใหญ่มีมติให้ออก หรือฝ่าฝืนระเบียบ
- (5) ข้ายภูมิลำเนา

(รายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก)

6. การพิจารณาเงินกู้สำหรับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

การพิจารณาเงินกู้ให้ผู้กู้จำเป็นต้องดำเนินการให้ผู้ยื่นโดยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา คณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ มีสาระสำคัญดังนี้

1. สมาชิกยื่นกู้เงินต่อคณะกรรมการกองทุนในกิจกรรมต่าง ๆ คือ

- พัฒนาอาชีพ การสร้างงาน การสร้างและ/หรือการเพิ่มรายได้
- บรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน

2. เกณฑ์ในการพิจารณา เงินกู้

- ผู้กู้ต้องมีวัตถุประสงค์การยื่นคำขอู้ที่ชัดเจน
- คณะกรรมการพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่กองทุนหมู่บ้านกำหนด
- แจ้งผลการพิจารณาให้ผู้กู้ทราบ
- วงเงินในการกู้ยืมไม่เกิน 20,000 บาท กรณีผู้กู้ต้องการเงินกู้เกิน 20,000 บาท

ให้คณะกรรมการเรียกประชุมสมาชิกเพื่อพิจารณาชี้ขาด แต่ทั้งนี้การอนุมัติเงินกู้นายหนึ่งต้องไม่เกิน 50,000 บาท

- การอนุมัติเงินกู้ฉุกเฉินอนุมัติได้ไม่เกิน 5,000 บาท การชำระเงินกู้ไม่เกิน 4 เดือน ดอกเบี้ย อัตราร้อยละ 1 บาทต่อเดือน

- การชำระเงินคืนกำหนดชำระคืนภายใน 1 ปี นับแต่วันทำสัญญาการชำระเงินคืน เป็นงวดหรือชำระครั้งเดียวก็ได้ ตามที่ตกลงในสัญญา

(รายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก)

7. หลักการประเมินโครงการรูปแบบการประเมินแบบชีพฟ์โมเดล

รูปแบบการประเมินแบบชีพฟ์โมเดล

จำเนียร สุขหลาย และคณะ ได้สรุปการประเมินโครงการ [สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, (บรรณาธิการ) 2544:221-234] ดังนี้

แบบจำลอง ชีพฟ์โมเดล เป็นกระบวนการของการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจ ในทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่

รูปแบบของการประเมินโดยใช้หลักของเหตุผลทั่วไป อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจ และแสดงให้เห็นถึงกระบวนการประเมินซึ่ง ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ คือ

1. ขั้นตอนการวิเคราะห์กิจกรรมและแหล่งข้อมูลที่จะประเมิน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ตัดสินใจ
2. ขั้นตอนการรวบรวมสารสนเทศ (Information) ที่ต้องการ
3. ขั้นตอนการเสนอสารสนเทศให้แก่ผู้ตัดสินใจ

ด้วยวิธีดังกล่าวนี้ เชื่อว่าการตัดสินใจนั้นจะเป็นไปด้วยความสมเหตุสมผล ในการบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ข้อควรคำนึงในการใช้รูปแบบการประเมิน

1. วัตถุประสงค์ของการประเมิน คือ การใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีรายละเอียดที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ
2. ชนิดของการตัดสินใจที่แตกต่างกัน ต้องการออกแบบการประเมินที่แตกต่างกัน และควรใช้รูปแบบการประเมินที่มีประสิทธิภาพ และเป็นรูปแบบทั่ว ๆ ไป
3. ในกรณีที่รูปแบบการประเมินมีความแตกต่างกันในด้านเนื้อหา (Content) ควรใช้ขั้นตอนของการติดตามผลดังนี้ คือ วิเคราะห์ รวบรวมนำเสนอ
4. การตัดสินใจประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ คือ ขั้นตอนการวิเคราะห์ ออกแบบเลือกและปฏิบัติ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องอาศัยข้อมูลจากการประเมิน ดังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างนักประเมินและผู้ตัดสินใจ
5. เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบในการตัดสินใจ การออกแบบการประเมิน จึงควรคำนึงถึงเกณฑ์ที่มีความตรงภายใน ความตรงภายนอก ความเที่ยงและมีความเป็นปรนัย
6. การประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องเป็นวัฏจักร (Cycle) ต้องใช้กับโครงการที่เป็นระบบ

รูปแบบของการประเมินแบบ CIPP MODEL

แบบจำลองประเภทนี้ไม่เพียงแต่แสดงว่าการประเมิน บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เท่านั้น แต่ยังเป็นการประเมินเพื่อให้รายละเอียดต่าง ๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินผลโครงการประชุม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบการประเมินความก้าวหน้าเพื่อบ่งชี้จุดเด่นและจุดด้อยของการประชุม เพื่อนำผลไปปรับปรุงกิจกรรมแผนการประชุมได้ทันทั่วทั้งที่มีการประเมินรวมสรุปหลังโครงการประชุมสิ้นสุดแล้วเพื่อบ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ของโครงการประชุมแบบจำลองที่เหมาะสม ที่จะใช้เป็นกรอบความคิดในการประเมินแบบฉบับจึงเป็นที่นิยมใช้ ทั้งนี้เพราะนักประเมินจะได้ข้อดีข้อบกพร่องและประสิทธิภาพของโครงการที่จะประเมิน ได้เป็นอย่างดีซึ่งนับได้ว่าเป็นการรับข่าวสารแบบสะสม ช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารเป็นอย่างมาก ทั้งยังเป็นแบบจำลองที่เข้าใจง่าย สะดวกในการปฏิบัติจึงเป็นที่นิยมกว้างขวาง

แบบจำลองซิปจะประเมินในด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการตัดสินใจในด้านการประยุกต์ใช้ เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการ
4. การดูประเมินผลผลิต (Product Evaluation) จะช่วยในการตัดสินใจ เพื่อตัดสินใจและดูผลสำเร็จของโครงการ

8. วิเคราะห์โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง

โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง ซึ่งเป็นโครงการที่เร่งด่วนของรัฐบาลยุคปัจจุบัน โดยการจัดสรรทุนการศึกษาแก่บัณฑิตซึ่งว่างจากงาน จำนวน 78,881 คน ให้เข้าศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาการจัดการและการประเมินโครงการ โดยกำหนดให้ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่หมู่บ้านและชุมชนเมือง ให้เป็นกิจกรรมหลักของการศึกษา ลงทำงานพื้นที่หมู่บ้าน/ชุมชน 80 %และที่เหลืออีก20% ได้จากคะแนนเก็บจากการเรียน สาขาวิชาการดังกล่าว โดยเนื้อหาหลักสูตรจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับการบริหารจัดการการเงิน การบัญชี การวางแผน ธุรกิจชุมชน การวิเคราะห์และจัดทำโครงการ การวิจัยและประเมินโครงการ รวมถึงการเรียนรู้ชุมชน โดยมีรูปแบบการศึกษาการเก็บข้อมูลการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอย่างเป็นระบบตามรูปแบบที่ได้จัดวางไว้ เพื่อให้ง่ายต่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่เหมาะสมต่อสภาพของท้องถิ่น

จากการศึกษาโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านพบว่าโครงการดังกล่าว มีส่วนช่วยให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนต่าง ๆ มีการบริหารจัดการที่ดีขึ้น สมาชิกมีความเข้าใจและการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์บ้างพอสมควร ส่วนการเรียนการสอนนั้นเนื่องจากเป็นที่ทราบว่าจะระยะเวลาของโครงการสั้น ทำให้กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปอย่างเร่งด่วน ส่งผลให้นักศึกษาในโครงการนี้ ได้รับความรู้และความสามารถนำไปใช้ไม่ได้เต็มที่ โครงการดังกล่าวนี้จึงเป็นเพียงจุดเริ่มต้นในการพัฒนาความรู้ความสามารถของบัณฑิตซึ่งจบการศึกษาและว่างงานอยู่ เป็นการลดปัญหาการว่างงานและเปิดโอกาสให้บัณฑิตได้ศึกษาหาความรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานในพื้นที่จริง ทำให้ได้ความรู้และช่วยสร้างฐานข้อมูล เก็บข้อมูลของกองทุนหมู่บ้าน บ้านโลกสูงหมู่ที่ 1ให้รัฐบาลในรูปแบบของสารนิพนธ์

9. เอกสารหลักวิชาการอื่นๆ

9.1 การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึงการพัฒนาที่ตรงกับความต้องการตามความจำเป็นในปัจจุบันและความสามารถรองรับความต้องการและ/หรือความจำเป็นในอนาคตได้ด้วย นอกจากนี้จะต้องครอบคลุมมาตรการการรักษามรดกทางทรัพยากรและปกป้องสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่น การพัฒนาที่ให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริงภายในระบบนิเวศน์วิทยาที่สามารถจะรองรับการดำเนินชีวิตต่อไป ทั้งนี้ต้องควบคู่ไปกับระบบเศรษฐกิจที่มุ่งรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติด้วยการปรับตัว ยก ระบบความรู้ ปรับปรุงองค์กร ปรับปรุงประสิทธิภาพทางเทคนิคและเข้าปัญญา (อ้างในเอกสารประกอบการเรียนชุดวิชาการวิจัยชุมชน, 2545 : ตำแน)

9.2 ภูมิปัญญา หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง พื้นเพ รากฐานความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรง ซึ่งคือประสบการณ์โดยตรง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้สะสมที่สืบทอดกันมา สามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านได้คิดเอง ที่นำมาใช้แก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเองได้ โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ และแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างทันสมัย (เอกสารชุดวิชาการวิจัยชุมชน, 2545 : 64-65)

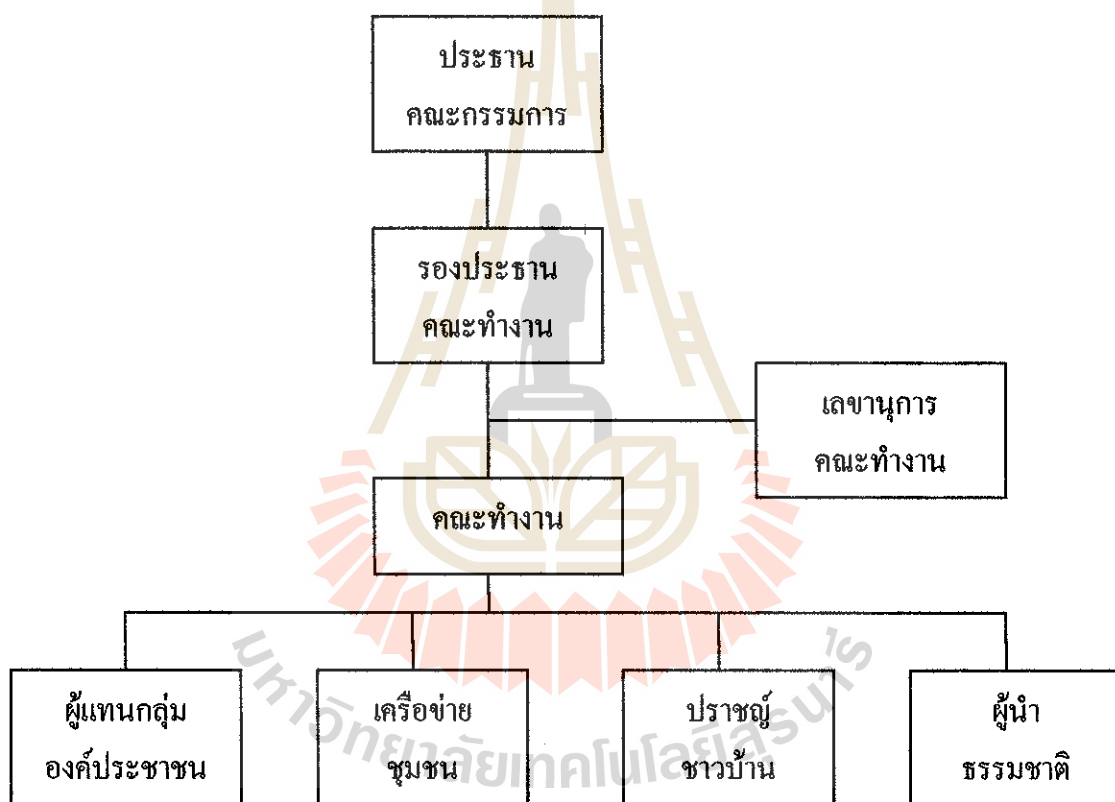
9.3 ธุรกิจชุมชน คือ กิจกรรมหรือบุคคลหรือองค์กรชุมชนส่วนเป็นเจ้าของกิจกรรม และ/หรือช่วยดำเนินงานบางส่วน หรือทั้งหมด โดยประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานต่างๆ มีการเรียนรู้และการจัดการร่วมกัน เพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิต การแปรรูป การค้าและการบริการที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อันจะนำไปสู่ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี และการพัฒนาที่ยั่งยืน (เอกสารการจัดการธุรกิจชุมชน, 2545 : 10-11)

9.4 ความเข้มแข็งของชุมชน คือชุมชนที่มีความรัก ความสามัคคี จงรักภักดีต่อชุมชน ทุกคนไม่เรียนรู้มุ่งพัฒนาตนเอง ให้มีพลังความคิดพลังสติปัญญาเพื่อการพึ่งพาตนเองในทุกด้าน รู้จักวางแผนจัดการทรัพยากร แก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ทุกคนมุ่งหวังประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ชุมชนมีเสถียรภาพมีสันติสุข และคุณธรรมนำชีวิต

ปัจจัยที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีหลายปัจจัยได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันของชาวบ้าน ความศรัทธาในทางศาสนา การศึกษาหาความรู้ทั้งในและนอกหมู่บ้าน โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งแวดล้อม แต่ปัจจัยที่มีความสำคัญสูงสุด ได้แก่ เศรษฐกิจชุมชน ทั้งนี้เมื่อเมื่อชุมชนเข้มแข็งทั้งในชนบทและในเมืองทั่วแผ่นดิน จะแก้ปัญหาความยากจน ปัญหาสังคม เช่น

ยาเสพติด โรคเอดส์ ปัญหาโสเภณี และปัญหาความรุนแรงต่างๆ การอนุรักษ์วัฒนธรรม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดการจัดองค์กรแบบใหม่ ซึ่งเป็นการจัดองค์กรโดยธรรมชาติ สร้างเสริมสุขภาพ และเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ร่วมกัน ในการปฏิบัติจริงเพื่อให้ชีวิตจิตใจ สังคมและวัฒนธรรม ศีลธรรม นุรณาการนำไปสู่ความเจริญอย่างแท้จริงและยั่งยืน (เอกสารประกอบการเรียนชุดวิชาการวิจัยชุมชน, 2545 : สำเนา)

แผนภาพที่ 2.1 แสดงโครงสร้างเครือข่ายองค์กรการเรียนรู้

บทบาทขององค์กรการเรียนรู้ดังนี้

- สนับสนุนการปฏิบัติงานของคณะอนุกรรมการและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านระดับอำเภอ
- คณะทำงานเครือข่ายชุมชนระดับอำเภอแต่งตั้งโดยคณะอนุกรรมการสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัด

หมายเหตุ : ตำแหน่ง และจำนวนตามความเหมาะสมของพื้นที่

(บุจฉา – วิสัชนา กองทุนหมู่บ้าน, 2545 : 16)

9.5 ประชาคม คือ การพบปะรวมตัวกัน เพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยน ข้อมูลความคิดเห็น คุณค่า อุดมการณ์ ปัญหา วางแผน ทำงานร่วมกัน เพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะหรือชุมชน (เอกสารประกอบการเรียนรู้ชุดวิชาการวิจัยชุมชน, 2545 : ตำเนา)

9.6 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการบริหาร รวมทั้งยังมีส่วนร่วม ในการควบคุมประเมินผลโครงการต่างๆ ของท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นไปได้โดยทางอ้อม คือ ผ่านกรรมการที่เป็นฝ่ายบริหารงานบุคคลของหมู่บ้าน หรือเป็นไปได้โดยตรง คือ ได้มีส่วนร่วมด้วยตัวเอง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาย่อมทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ เป็นช่องทางสะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นที่ถูกค้อง ตรงประเด็นและเป็นการสร้างฉันทามติร่วมกัน เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล และทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรักท้องถิ่นมีความรับผิดชอบ ต่อสังคม (การวิจัยชุมชน, 2524 : 114 - 115)

9.7 การพัฒนาชุมชน (Community Development) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้ ความเจริญขึ้นในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม ในระดับชุมชน เป็นความพยายามของมนุษย์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ และหลีกเลี่ยงจากสภาวะความด้อยพัฒนา

การพัฒนาชุมชนที่แท้จริง หมายถึง อุดมการณ์ ความคิดความรู้และปฏิบัติการทางสังคมใดๆ ทั้งที่เกิดขึ้น จากภายใน และภายนอกชุมชน เพื่อที่จะคืนบรรทัดฐาน ท้าทาย และหาทางออกให้กับสมาชิกในชุมชนในด้านต่างๆ เช่นเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา สุขภาพอนามัย สภาพแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรม (เอกสารประกอบการเรียนรู้ชุดวิชาการวิจัยชุมชน, 2545 : ตำเนา)

9.8 การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองให้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องสร้างความรู้บริหารจัดการที่โปร่งใส การดำเนินงานเน้นการสนับสนุน และการช่วยเหลือปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนมากกว่าการยึดกฎระเบียบตายตัว จึงต้องแก้ไขระเบียบที่ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติจริง การติดตามช่วยเหลือปัญหาแก่ชาวบ้าน การเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่คณะกรรมการกองทุน การพัฒนาตัวชี้วัด การบริหารแบบโปร่งใส เพื่อให้คณะกรรมการกองทุนทุกระดับมีแนวทางพัฒนากลไกให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การร่วมมือกับภาครัฐ / ประชาคมทุกระดับ ร่วมเป็นกลไกตรวจสอบ ให้กองทุนเงินล้านบาทบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อประชาชนโดยแท้จริง (สัมพันธ์ เตชะอริก. มติชนรายวัน, ฉบับวันที่ 15 มกราคม 2545 : 6)

9.9 การทำงานแบบประชารัฐเป็นการทำงานที่ถักทอหรือผสมผสานพลังของ 4 ภาคี คือฝ่ายการเมือง ข้าราชการประชาชน และประชาสังคม เข้าด้วยกันให้ครอบคลุมไปทั่วประเทศ เพื่อเร่งเตรียม

ความพร้อมของประชาชนและกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง ให้สามารถร่วมคิด ร่วมทำในกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน โดยใช้เงินกองทุน 1 ล้านบาท เป็นเครื่องมือ และตัวกระตุ้นจนสามารถค่อยๆ พัฒนาตนเอง และกลุ่มไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งขึ้น สามารถร่วมพัฒนา ในขอบเขตที่ใหญ่ขึ้น เช่น การพัฒนาตำบล อำเภอ และจังหวัด เคียงบ่าเคียงไหล่ กับภาคอื่นๆ ได้ในที่สุด (ปจณวิสิษฐา กองทุนหมู่บ้าน, 2545 : 72-73)

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการประเมินโครงการ

ในการดำเนินการติดตามการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ซึ่งได้ดำเนินการ โดยมีขั้นตอนต่างๆดังต่อไปนี้

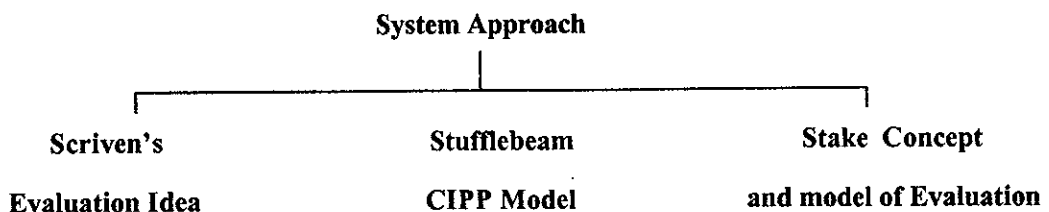
1. วิธีการประเมินโครงการ

รูปแบบการประเมิน

- 1) หลักการพื้นฐานของการประเมินเป็นการประเมินตามรายงานสภาพจริง หรือที่เรียกกันว่า “Authentic Evaluation”
- 2) การตัดสินคุณค่าความเด่น, ความค่อย ไม่ใช่ว่าเป้าหมายสำคัญของการประเมิน แต่อาจทำในเชิงชี้แนะสำหรับตัวบ่งชี้บางตัวเท่านั้น
- 3) การกำหนดเกณฑ์สำหรับการตัดสินค่าของตัวบ่งชี้จะไม่กระทำไว้ล่วงหน้า แต่จะทำการเก็บข้อมูลก่อนสำหรับตัวบ่งชี้ทุกตัว ว่าควรกำหนดเกณฑ์ตัดสินค่าสำหรับตัวบ่งชี้ใดบ้าง แล้วจึงค่อยพิจารณาตัดสินตามเกณฑ์นั้น ส่วนตัวบ่งชี้ที่ไม่มีการกำหนดเกณฑ์ก็เสนอผลโดยไม่มีการตัดสินค่าแต่เป็นการรายงานผลข้อมูลตามสภาพจริง
- 4) รูปแบบการประเมินเป็นการประเมินเชิงระบบซึ่งตรงกับ ชิพโมเดล (CIPP Model : Context-Input-Process-Product)

การประเมินโครงการเป็นการประเมินเชิงระบบ (System Approach) การประเมินเชิงระบบนั้นมีนักวิชาการหลายคนได้สร้างแบบจำลอง (Model) เพื่อใช้ในการประเมิน เช่น Scriven , Stufflebeam , Stake

แผนภาพที่ 3.1 แสดงความสัมพันธ์ของการประเมินเชิงระบบ

logies and Model

Scriven’s Evaluation Model

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจคุณค่าของโครงการที่ต้องการประเมิน โดยมีกิจกรรมการเลือกใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลและการกำหนดเกณฑ์ประกอบการประเมิน

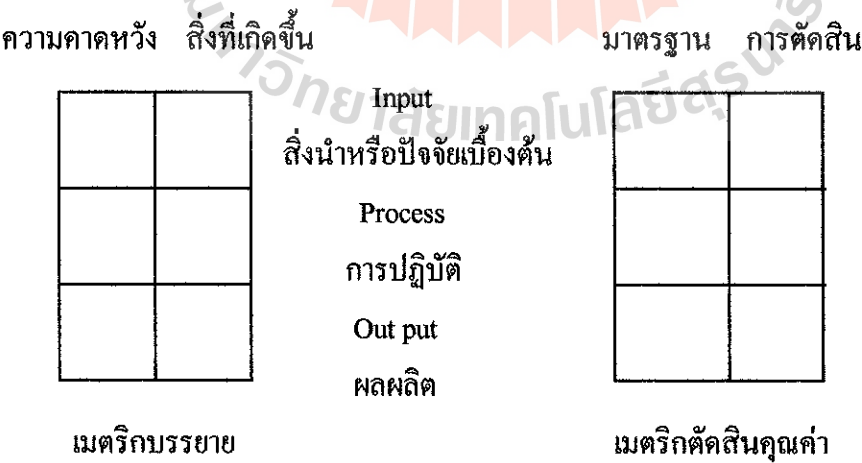
- การประเมินระหว่างดำเนินการ (Formative Evaluation)
- การประเมินผลรวม (Summative Evaluation)
- การประเมินคุณค่าภายใน (Intrinsic Evaluation)
- การประเมินความคุ้มค่า (Payoff Evaluation)

การประเมินโครงการนอกจากการประเมินตามวัตถุประสงค์แล้วยังต้องคัดเลือกข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งผลผลิตโดยตรงและผลกระทบอื่นที่เกิดขึ้นจากการดำเนิน โครงการเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับ โครงการ โดยนักประเมินจะมีอิสระในการดำเนินงาน

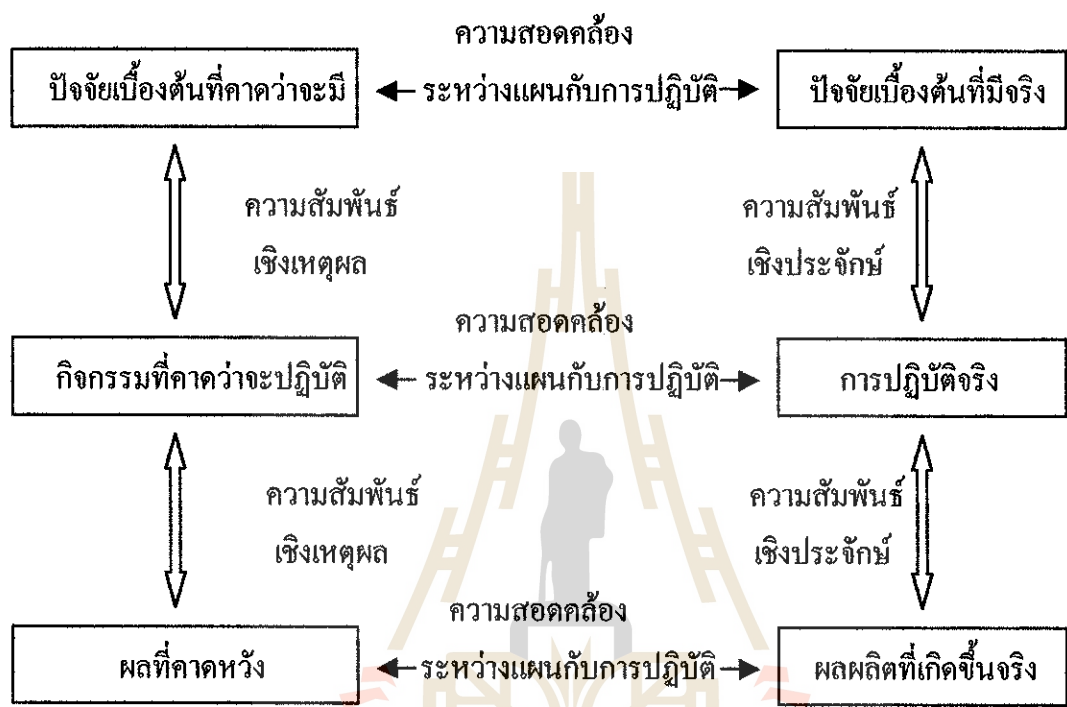
Stake’s Countenance Model

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายๆแหล่งแล้วนำมาจัดให้เป็นระบบระเบียบ เพื่อบรรยายและตัดสินคุณค่าของโครงการที่ต้องการประเมิน โดยเน้นการบรรยายสิ่งที่ถูกประเมินให้ชัดเจน

แผนภาพที่ 3.2 แสดงการจัดระบบเพื่อบรรยายและตัดสินคุณค่า

แผนภาพที่ 3.3 แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกับการปฏิบัติ

การประเมินโครงการในแนวคิดนี้มีลักษณะเป็นการประเมินเพื่อตอบสนอง (Responsive Evaluation) ซึ่งต้องอาศัยการบรรยายและการตีความข้อมูลที่ชัดเจนและเป็นระบบ

กระบวนการประเมินอย่างเป็นระบบ

- 1) พูดยุกับบุคลากร และผู้รับบริการเกี่ยวกับโครงการ
- 2) กำหนดขอบเขตของโครงการ
- 3) ศึกษาทบทวนกิจกรรมทั้งหมดของโครงการ

Stufflebeam’s CIPP Model

กระบวนการของการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจในทางเลือกต่างๆที่มีอยู่

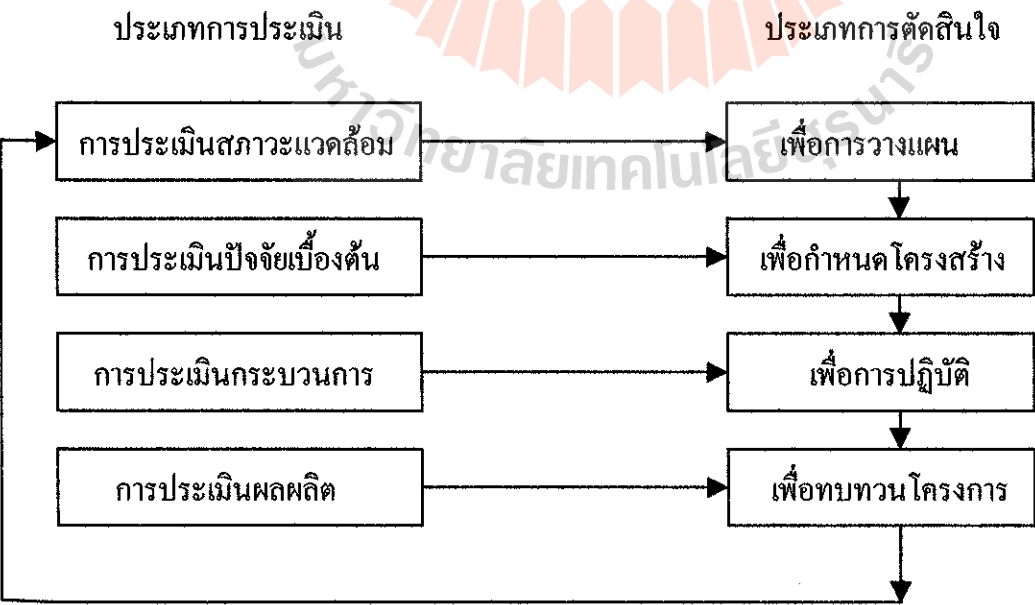
Stufflebeam แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ

- 1. การประเมินบริบท
- 2. การประเมินตัวป้อนเข้า
- 3. การประเมินกระบวนการ
- 4. การประเมินผลที่เกิดขึ้น

และแบ่งการตัดสินใจที่ควบคู่กับการประเมินดังกล่าวเป็น 4 ประเภท เช่นกันคือ

- 1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผน
- 2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงการ
- 3. การตัดสินใจในการปฏิบัติ
- 4. การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ

แผนภาพที่ 3.4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประเภทการประเมินและการตัดสินใจ

การนำเอาแบบจำลองชิปไปใช้ประเมินทำได้ในโครงการ 3 ลักษณะ

1. จัดหาโครงการ ศึกษาให้ประจักษ์ว่ามีปัญหาอะไรที่น่าทำ
2. โครงการที่มีอยู่แต่ยังไม่ได้ลงมือดำเนินการ
3. โครงการในระหว่างที่กำลังดำเนินการอยู่

ในการประเมินสิ่งใดสิ่งหนึ่งผู้ประเมินจะต้องกำหนดสิ่งที่ต้องการประเมิน ซึ่งได้แก่ จุดประสงค์ของการประเมินและตัวชี้วัดการประเมินให้ชัดเจน จุดประสงค์ของการประเมินจะบ่งบอกเป้าหมายและสิ่งที่ต้องการประเมิน ตัวชี้วัดการประเมินจะระบุถึงเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ต้องการประเมิน ตามจุดประสงค์ที่กำหนดสิ่งที่ต้องการประเมินสามารถกำหนดได้หลากหลายตามรูปแบบของการประเมิน ถ้าเป็นการประเมินตามรูปแบบชิป (CIPP) สิ่งที่ต้องการประเมินจะมีทั้งสภาวะแวดล้อม (Context) ปัจจัยเบื้องต้น (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) หรือนักประเมินบางคนอาจต้องการประเมินผลกระทบ (Impact) ซึ่งจะกำหนดได้ทั้งผลกระทบทางเศรษฐกิจ ผลกระทบทางสังคม ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม การกำหนดสิ่งที่ต้องการวัดที่ชัดเจนจะเป็นผลดียังยิ่งในการเข้าสู่กระบวนการวัด ทั้งการสร้างเครื่องมือ การออกแบบในการเก็บรวบรวมข้อมูล

จำเนียร ตูขุหลาย และคณะ (2545) ได้กล่าวถึงการประเมินด้านต่างๆมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) การประเมินสภาวะแวดล้อมเป็นรูปแบบพื้นฐานของการประเมิน โดยทั่วไปเป็นการประเมินเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุผล เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยจะเน้นในด้านความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ความต้องการและเงื่อนไขที่เป็นจริงต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ยังช่วยวินิจฉัยปัญหาเพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ การประเมินสภาวะแวดล้อมนี้มีลักษณะเด่นๆที่สำคัญมากมาย จัดเป็นการวิเคราะห์ขนาดใหญ่ (Macro Analytic) เป็นตัวกำหนดขอบเขตของการประเมินการบรรยายและการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม นอกจากนี้ยังช่วยให้ทราบถึงตัวแปรที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญสำหรับการบรรลุเป้าหมาย การประเมินสภาวะแวดล้อมทำให้ได้มาซึ่งการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ โดยอาศัยการวินิจฉัยและการจัดเรียงลำดับปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการของที่ประชุมและสถานการณ์

วิธีการประเมินสภาวะแวดล้อม มี 2 วิธี คือ

1. Contingency Mode

2. Congruency Mode

Contingency Mode เป็นการประเมินสถานะแวดล้อมเพื่อหาโอกาสและแรงผลักดันจากภายนอกระบบ (Opportunities and pressure outside of the immediate system) เพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาส่งเสริมโครงการให้ดีขึ้นโดยใช้การสำรวจปัญหาภายในขอบเขตที่กำหนดอย่างกว้างๆ เช่น การสำรวจงานวิจัยและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง การประเมินค่านิยมของชุมชน ข้อเสนอแนะต่างๆ แนวโน้มของการพัฒนาเศรษฐกิจสถิติประชากร ฯลฯ การสำรวจปัญหาเหล่านี้ทำให้สามารถที่คาดการณ์เกี่ยวกับอนาคตซึ่งมีประโยชน์ในการวางแผนโครงการต่อไป คำถามที่ใช้ในการประเมินสถานะแวดล้อมแบบ (Contingency Mode) คือ คำถามประเภท “ถ้า...แล้ว”

1) ถ้าต้องการให้กำลังแรงงาน (Manpower) สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแล้ว ควรจัดระบบการศึกษาอย่างไรจึงจะตอบสนองความต้องการนี้ได้

2) ถ้ามีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นในเขตนี้แล้ว ระบบการจัดการศึกษาของไทยควรจะเป็นเช่นไร จึงจะสอดคล้องกับอัตราเพิ่มของประชากร

Congruence Mode เป็นการประเมินโดยการเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติจริง (Actual Result) กับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ การประเมินแบบนี้ทำให้เราทราบว่า วัตถุประสงค์ใดบ้างที่ไม่สามารถจะบรรลุเป้าหมายได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การประเมินสถานะแวดล้อมจะได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับระบบ เพื่อประโยชน์สำหรับผู้บริหาร ในทางปฏิบัติสถาบันการศึกษาควรจะได้มีการประเมินสถานะแวดล้อมเพื่อที่จะให้ได้มาทั้งข้อมูลที่เป็น Contingency Mode และ Congruence Mode การกำหนดเป้าหมายและคุณค่าของระบบจำเป็นต้องมีการตรวจสอบเพื่อดูว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่ ต้องใช้วิธีแบบ Congruence Mode แต่ในสภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความต้องการของบุคคลและสถานที่จะเป็นตัวหลักของการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น จึงควรใช้วิธีประเมินแบบ Contingency Mode โดยใช้คำถามแบบ “ถ้า...แล้ว” เพื่อตัดสินใจว่าเป้าหมายและนโยบายเดิมนี้ควรจะได้มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ดังนั้นในการประเมินสถานะแวดล้อมโดยทั่วไปควรจะใช้การประเมินทั้ง 2 แบบ เพราะ Congruency Mode จะเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของวัตถุประสงค์ ในขณะที่ Contingency Mode เป็นไปเพื่อการปรับปรุง

ในการรายงานข้อมูลเกี่ยวกับสถานะแวดล้อมนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดทิศทางของหน่วยที่จะประเมิน เพื่อที่จะได้สอดคล้องกับนโยบายและการตัดสินใจในการบริหารของระบบ

ดังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างนักประเมินกับผู้บริหาร นักประเมินจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการตัดสินใจในปัจจุบันและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการตัดสินใจในปัจจุบันและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่ต้องการใช้เพื่อการตัดสินใจในอนาคตแก่ผู้บริหาร

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการจัดหาข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจ ความเหมาะสมของแผนงานต่างๆที่จัดขึ้น โดยดูว่าข้อมูลนั้นจะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ ซึ่งมักจะประเมินในด้านต่างๆ คือ

- 1) ความสามารถของหน่วยงานหรือตัวแทนในการจัดโครงการ
- 2) ยุทธวิธีที่ใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ
- 3) การให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆซึ่งจะช่วยให้โครงการดำเนินไปได้ เช่น หน่วยงานที่จะช่วยเหลือ เวลา เงินทุน อาคารสถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือ

ผลที่ได้จากการประเมินปัจจัยเบื้องต้น คือ การวิเคราะห์รูปแบบและวิธีการที่ใช้ในรูปของราคาและกำไร (Cost and Benefit) ที่จะได้รับโดยการประเมินในด้านอัตราค่าจ้าง เวลา ขอบประมาณ วิธีการที่มีศักยภาพแต่ถ้าเป็นการประเมินด้านการศึกษาผลกำไรอาจจะไม่อยู่ในตัวเลขก็ได้ การประเมินปัจจัยเบื้องต้นนี้จะช่วยให้ข้อมูลที่จะตัดสินใจได้ว่า ควรตั้งวัตถุประสงค์อย่างไร ซึ่งจะแตกต่างจากการประเมินปัจจัยเบื้องต้นเป็นการทำเฉพาะกรณีนั้นๆและวิเคราะห์ภายในโครงการเท่านั้น

รูปแบบของคำถามที่ใช้ถามมีมากมาย เช่น วัตถุประสงค์จะกำหนดวิธีดำเนินการได้หรือไม่ และจะประสบผลสำเร็จได้หรือไม่ วิธีการที่กำหนดสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ จะดำเนินการกับยุทธวิธีเพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยคำถามที่จะใช้มีตั้งแต่ระดับกว้างๆและคำถามเฉพาะ

3. การประเมินกระบวนการ(Process Evaluation) เมื่อแผนการดำเนินการได้รับการอนุมัติและลงมือทำ การดำเนินการจำเป็นต้องได้รับการอนุมัติและลงมือทำ การประเมินการจำเป็นต้องได้รับการเตรียมการเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) แก่ผู้รับผิดชอบและผู้ดำเนินการทุกลำดับชั้น การประเมินกระบวนการมีวัตถุประสงค์ใหญ่อยู่ 3 ประการคือ

- 1) เพื่อหาและทำนายของกระบวนการหรือดำเนินการตามขั้นตอนที่วางไว้
- 2) เพื่อรวบรวมสารสนเทศสำหรับตัดสินใจวางแผนงาน
- 3) เพื่อเป็นรายงานสะสมถึงการปฏิบัติต่างๆที่เกิดขึ้น

ยุทธวิธีในการประเมินกระบวนการ มี 3 วิธี คือ

- 1) แสดงให้เห็นหรือกระตุ้นเตือนถึงศักยภาพของทรัพยากรที่ทำให้เกิดความล้มเหลว

ในโครงการ ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งต่อไปนี้ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในโครงการ ซึ่งอาจเป็นสิ่งต่อไป นี้ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่มบุคลากรและนักศึกษา วิธีการสื่อสาร การให้เหตุผล ความเข้าใจและเห็นพ้องกันในวัตถุประสงค์ของแผนการ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในแผนการนั้น และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากแผนการ ความเพียงพอของแหล่งทรัพยากร อุปกรณ์อำนวยความสะดวก บุคลากรปฏิบัติการ ปฏิบัติงาน เป็นต้น

2) เกี่ยวกับการวางโครงการและการตัดสินใจก่อนวางแผน โดยผู้อำนวยการโครงการระหว่าง การดำเนินโครงการนั้น ตัวอย่างการตัดสินใจก่อนวางแผนเช่นในโครงการพัฒนาโครงการแบบสอบ ซึ่งมีความจำเป็นจะต้องเลือกโรงเรียนอย่างเจาะจงสำหรับเข้าร่วมในการทดลองสร้างข้อกระทงใหม่ๆ ของแบบสอบ ผู้ตัดสินใจจะสามารถจัดเตรียมวางแผนโครงการล่วงหน้าได้ดีเมื่อมีโรงเรียนมาให้เลือก แต่ตัวเลือกเหล่านี้อาจจะยังไม่มีจนกว่าจะมีรายชื่อของโรงเรียนที่จะสอบถามไป เมื่อโรงเรียนได้รับการติดต่อแล้ว จึงจะมีการตัดสินใจเกี่ยวกับโรงเรียนที่มีความเต็มใจในการเข้าร่วมการทดลองแบบสอบ ดังนั้นผู้พัฒนาแบบสอบจึงต้องเลือกโรงเรียนที่สอดคล้องกับความต้องการตามแบบการสุ่มตัวอย่างมากที่สุด(แบบการสุ่มจะได้รับการตัดสินใจเลือกวิธีการมาก่อน) และเขาต้องกำหนดตารางเฉพาะในการบริหารแบบสอบ ในการทดสอบในการทดลองในรูปแบบของการสอบ ดังนั้น ในโครงการส่วนใหญ่สถานการณ์จึงต้องตัดสินใจจึงมีจำนวนมาก และนี่ เป็นเครื่องแสดงความที่ชัดเจนถึงความต้องการข้อมูลจากการประเมินกระบวนการ

3) ยุทธวิธีในการประเมินกระบวนการ จะบอกลักษณะสำคัญๆ ของโครงร่างโครงการ เป็นต้นว่า มโนทัศน์ที่ต้องการสอน และปริมาณของการอธิบายที่จะมีในความหมายนี้ เพื่อบรรยายว่าเกิดอะไรขึ้นจริงๆ สารนิเทศนี้จะให้ประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกำหนดว่า ทำไมวัตถุประสงค์จึงบรรลุหรือไม่บรรลุ

ส่วนประกอบที่เป็นหัวใจสำคัญของการประเมินกระบวนการมี 4 อย่างคือ

- (1) การจัดหานักประเมินกระบวนการเต็มเวลา
- (2) เครื่องมือที่เป็นสื่อในการบรรยายกระบวนการ
- (3) การร่วมประชุมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอระหว่างนักประเมินกระบวนการ และบุคลากรในโครงการหรือในแผนงานเอง
- (4) การปรับปรุงโครงร่างการประเมินอยู่เป็นนิจสิน

นักประเมินกระบวนการควรได้ประชุมพบปะกับผู้ตัดสินใจในโครงการเป็นระยะ แต่ในการประชุมนี้ผู้อำนวยการอาจจะอภิปรายกับบุคลากรในแผนงานเพื่อชี้ถึงผู้ที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์

ของกิจกรรมในอนาคต โดยผู้ที่ประเมินจะยังคงเรียบและฟังเป็นส่วนใหญ่ ผู้ประเมินอาจจะจัดเตรียมสารสนเทศเกี่ยวกับการดำเนินการที่ผ่านมาให้พร้อมเพื่อช่วยในการจำแนกประเด็นที่จะกระทำต่อไป หลังจากผู้ตัดสินใจเองได้แจกแจงประโยชน์และคำถามแล้ว ผู้ประเมินอาจจะให้ข้อมูลอีกครั้งว่า อะไรอยู่ในประเด็นที่เขาได้อยู่ ถึงแม้ว่าจะมีข้อมูลอื่นๆที่น่าสนใจ ผู้ประเมินก็จะเก็บเอาไว้จนกว่าจะถึงเวลาที่เหมาะสม ระหว่างการประชุมเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับการประเมินกระบวนการผู้ตัดสินใจอาจจะกำหนดเงื่อนไขของประเด็นที่ต้องการข้อมูลย้อนกลับ และผู้ประเมินให้สารนิเทศตามกรอบที่ให้ไว้ นั่นหรือผู้ประเมินอาจจะช่วยผู้วางแผนเองในการกำหนดปัญหาที่ต้องการหาคำตอบในการประชุม เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับครั้งต่อไปซึ่งผู้ประเมินอาจทำได้โดยการวางแผนรวบรวมข้อมูลย่อยๆแทรกในขณะนั้นทันทีและชี้แจงให้ผู้ตัดสินใจทราบว่า มันจะช่วยให้สารนิเทศที่เขาต้องการหรือไม่เช่นนั้น นักประเมินอาจจะทำได้มากกว่านั้นกับผู้วางแผนงาน โดยกำหนดปัญหาที่ต้องการคำตอบและข้อมูลที่ต้องการเลยก็ได้

ในการรวบรวมสารนิเทศ นักประเมินกระบวนการต้องใช้วิธีการทั้งที่มีแบบแผนและไม่มีแบบแผน เช่น การวิเคราะห์ปฏิกิริยา การบันทึกอย่างอิสระภายหลังสิ้นสุดการดำเนินงานแต่ละวัน การสัมภาษณ์ การจัดอันดับ บันทึกที่รายวันของเจ้าของโครงการ วิธีการ Semantic Differential บันทึกการประชุมคณะกรรมการ การปรับปรุงข่ายงานของ PERT และ Suggestion Boxes นอกจากตัวแปรที่สำคัญตามทฤษฎีแล้ว ผู้ประเมินกระบวนการยังอาจจะค้นหาเหตุ หรือ กรณีอื่นที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมแต่เป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญต่อกระบวนการ ดังนั้น ผู้ประเมินจึงต้องใช้เครื่องมือใดๆเท่าที่ทำได้เพื่อสืบสาวไปถึงสิ่งที่แสดงให้เห็นปัญหาอย่างแท้จริง

คุณค่าของการประเมินกระบวนการไม่ได้อยู่ที่ความสัมพันธ์กับการประเมินอื่นๆเท่านั้น แต่อยู่ที่

1. การประเมินกระบวนการขึ้นอยู่กับผลการประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม และการประเมินปัจจัย คือ ถ้าสามารถประเมินสภาวะแวดล้อมและปัจจัยได้ดีมาก ผู้จัดการโครงการก็มีความมั่นใจมากขึ้น นั่นคือ ถ้าการกำหนดวัตถุประสงค์ และการวางโครงการคลุมเครือ โครงการนั้นอาจจะเป็นหัวข้อของปัญหา และบางครั้งก็เป็นเหตุแห่งความล้มเหลว ซึ่งการประเมินสภาวะแวดล้อม และปัจจัยจะช่วยให้เห็น และแก้ปัญหาและตั้งแต่ พอถึงการทำตามกระบวนการจำเป็นที่ต้องมีข้อมูลย้อนกลับ โดยต่อเนื่องเกี่ยวกับว่า ทำอย่างไรโครงการนั้น จึงจะทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ที่สุด ดังนั้น ในกรณีเช่นนี้การประเมินกระบวนการจึงจำเป็นที่สุดที่สามารถกระทำหน้าที่นี้

2. การประเมินกระบวนการมีความสำคัญมากกว่า การประเมินผลผลิตในระยะแรกของการกำหนดแผนงาน แต่แนวโน้มนี้จะกลับกันถ้าโครงร่างของการพัฒนาแผนงาน แต่แนวโน้มนี้จะกลับกันถ้าโครงร่างของการพัฒนาแผนงาน อาศัยการสำรวจน้อยลง แต่มีโครงร่างที่แน่นอนมากยิ่งขึ้น การ

ประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต จะขึ้นต่อกันและกัน คือ การประเมินกระบวนการ จะเข้าไปมีส่วนในการแปลความสิ่งที่เกิดขึ้น และถ้าต้องการเปลี่ยนแปลงกระบวนการ จะไม่สามารถตกลงใจได้โดยไม่ทราบว่ากระบวนการนั้นได้ผลอย่างไรบ้าง การตัดสินใจออกแบบโครงสร้าง ใหม่ หรือระเบียบปฏิบัติ ในกระบวนการใหม่จึงต้องอาศัยสารสนเทศจากการประเมินผลผลิตเข้ามาร่วมด้วย

โดยสรุป ภายใต้การประเมินกระบวนการ สารนิเทศ จะถูกวิเคราะห์ รวบรวม และนำเสนอเท่าที่ผู้ดำเนินโครงการต้องการสารนิเทศนั้น อาจจะไม่บ่อยทุกวันถ้าจำเป็น เฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระยะแรกของโครงการ ทั้งนี้ การประเมินนี้ไม่เพียงแต่ให้สารนิเทศที่ต้องการแก่ผู้ตัดสินใจในการคาดคะเนล่วงหน้า และการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาเท่านั้น แต่ยังบันทึกสารนิเทศของกระบวนการสำหรับแปลความหมายของความสำเร็จของโครงการด้วย

4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดและแปลความหมายของความสำเร็จ ไม่เฉพาะเมื่อสิ้นสุดวัฏจักรของโครงการเท่านั้นแต่ยังมีความจำเป็น ยิ่งในระหว่างการปฏิบัติตามโครงการด้วย

ระเบียบวิธีต่างๆ ไป ของการประเมินผลผลิต จะรวมถึงต่อไปนี้อย่างไรด้วยกัน คือ การดูว่าการกำหนดวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม คืออะไร เปรียบเทียบผลที่วัดมาได้ด้วยมาตรฐานสัมบูรณ์ (Absolute Criteria) หรือมาตรฐานสัมพัทธ์ (Relative Criteria) ที่กำหนดไว้ก่อน และทำการแปลความหมาย ถึงเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้น โดยอาศัยรายงานจากการประเมินสภาวะแวดล้อม ปัจจัยและกระบวนการร่วมด้วย

เกณฑ์นั้นอาจเป็นไปได้ทั้ง Instrumental Criteria หรือ Congruence Criteria ซึ่ง Scriven ได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างของเกณฑ์ทั้งสอง ดังนี้

ก. Instrumental Criteria จะสัมพันธ์กับความสำเร็จที่อยู่ในระดับปานกลาง และมีส่วนช่วยให้เกิดสัมฤทธิ์ ผลตามวัตถุประสงค์ในที่สุด เช่น ก่อนที่แบบสอบถามจะถูกสร้างขึ้นก่อน หรือก่อนที่นักเรียนจะสามารถอ่านคำว่า cake ได้อย่างเข้าใจ เขาจะต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นความหมายของคำมาก่อน

ข. Congruence Criteria จะเป็นเกณฑ์เกี่ยวกับเงื่อนไขเบื้องต้น ที่ถูกกำหนดไว้ ซึ่งอาจเป็นอัตราการตกออกของโรงเรียนๆ หนึ่ง ที่เป็นอยู่ถูกลดลงให้ได้ระดับที่กำหนดไว้ โดยกลุ่มนักเรียนจะต้องได้รับคะแนนจากแบบสอบที่ระบุนามากกว่า หรือเท่ากับ จำนวนที่กำหนด หรือต้องนำแผนการสอนใหม่เข้าไปใช้ในโรงเรียนนั้น การระบุเกณฑ์แบบนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ตัดสินใจโดยเฉพาะ

เท่าที่ผ่านมา การประเมินมีความหมายเพียงสัดส่วนที่เป็นการประเมินผลผลิตเท่านั้น ถึงแม้ว่า จะมีการประเมินแบบอื่นที่แตกต่างจากการประเมินผลผลิต แต่การประเมินเหล่านี้ก็ยังคงมีความสัมพันธ์ คล้ายคลึงกันมาก

ทั้งการประเมินสภาวะแวดล้อมและการประเมินผลผลิต จะประเมินสิ่งที่มีอยู่ว่าบรรลุเป้าหมาย โดยอย่างมีระบบ โดยที่การประเมินสภาวะแวดล้อมจะพิจารณาระบบโดยส่วนรวม และการประเมินผล ผลิต พิจารณาความพยายามเปลี่ยนแปลงในระบบ ดังนั้น การประเมินสภาวะแวดล้อม จึงแสดงสิ่งที่ จำเพาะในรูปที่การประเมินผลผลิต จะนำไปใช้ในภายหลัง (สิ่งที่แสดงอย่างเจาะจงนั้น จะเป็นเกณฑ์ สำหรับตัดสินความสำเร็จขั้นสุดท้ายของผลผลิต)

การประเมินปัจจัยและการประเมินผลผลิตสามารถที่จะแยกให้เห็นได้ง่ายสำหรับการประเมิน ปัจจัย จะเกิดขึ้นก่อนดำเนินการเปลี่ยนแปลงโครงการ และการประเมินผลผลิต จะเกิดขึ้นในระหว่าง และหลังโครงการ ในขณะที่การประเมินสภาวะแวดล้อมกำหนดสิ่งจำเพาะสำหรับการประเมินผลผลิต ซึ่งสามารถประยุกต์ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบปฏิบัติได้

การประเมินผลผลิตจะสืบสาวสิ่งที่มีอยู่ว่า ได้บรรลุวัตถุประสงค์ไปแล้วหรือกำลังจะบรรลุ แต่ การประเมินกระบวนการจะประเมินสิ่งที่มีอยู่ว่า ระเบียบการนั้น ได้รับการกระทำไปตามที่ตั้งใจไว้หรือไม่ การประเมินทั้ง 2 ชนิด จะให้ข้อมูลย้อนกลับ สำหรับการควบคุมและพัฒนาระบบเปลี่ยนแปลงระเบียบ ปฏิบัติในกระบวนการ การประเมินกระบวนการทำให้สามารถที่จะลงความเห็นได้ว่า การนำระเบียบ ปฏิบัติไปทำจริงนั้นตรงหรือไม่ตรงกับแบบที่วางไว้ และการประเมินผลผลิต ช่วยให้เข้าใจได้ว่าวัตถุประสงค์นั้นบรรลุหรือไม่ สารนิเทศทั้งสองชนิดร่วมกันจะแสดงให้เห็นอย่างหนักแน่น ถึงสาเหตุได้มากกว่าอันใดอันหนึ่งโดยลำพังในการตัดสินว่าระเบียบปฏิบัตินั้นควรดำเนินต่อไป โดยมีการแก้ไขหรือว่า จะต้องกลับไปเริ่มต้นใหม่ทั้งหมด ถึงแม้จะเพิ่มหน้าที่ในการควบคุมโครงการเข้ามาด้วย การประเมินทั้งสองก็ยังอำนวยความสะดวกและช่วยอธิบายถึงผลที่ได้จากโครงการอยู่

การที่การประเมินผลผลิตรายงาน ว่า วัตถุประสงค์นั้นมีผลสัมฤทธิ์หรือไม่นั้น การประเมิน กระบวนการจะแสดงให้เห็นถึงรากฐานสำหรับการแปลความหมาย เหตุผลสำหรับสิ่งที่ได้มานั้น คือ ถ้า ไม่ปรากฏผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ก็จำเป็นจะต้องรู้ว่าระเบียบปฏิบัติที่ตั้งใจไว้นั้น ได้ถูกนำไป ปฏิบัติจริงหรือไม่ การประเมินกระบวนการ จะให้สารนิเทศสำหรับทำความเข้าใจในข้อนี้ และถ้า ปรากฏผลสัมฤทธิ์ ตามวัตถุประสงค์ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีการบรรยายถึงระเบียบปฏิบัติที่ทำให้เกิด ผลเช่นนั้นออกมา

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานมาตรฐานการศึกษา (2545) กล่าวในชุดวิจัยชุมชน ประชากรที่ใช้สำหรับ การวิจัยที่มีลักษณะ เพื่อความสะดวกจึงจัดแบ่งประชากรของการวิจัยออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) ประชากรแบบจำกัด (Finite Population) คือประชากรที่ผู้วิจัยสามารถแจกแจงนับจำนวนประชากรใน หมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 จำนวนสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 และจำนวนผู้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 และจำนวนผู้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1

2) ประชากรแบบไม่จำกัด (Infinite Population) คือประชากรที่ผู้วิจัยไม่สามารถแจกแจงนับจำนวนประชากรออกมาได้ทั้งหมดว่ามีอยู่เป็นจำนวนที่แท้จริงเป็นเท่าใด เช่น ประชากรที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น

กระทรวงศึกษาธิการสำนักงานมาตรฐานการศึกษา (2545) กล่าวในชุดวิจัยชุมชน ต่อไปอีกว่า กลุ่มตัวอย่าง (Sample or Sampling Group) ในการวิจัยหมายถึงกลุ่มที่ถูกเลือกจากประชากรขึ้นมาเป็นตัวอย่าง เพื่อใช้เป็นตัวแทนของประชากรในการศึกษา ผลการศึกษาที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง ย่อมเป็นผลการศึกษาจากประชากร ด้วยเช่นกัน กลุ่มตัวอย่าง ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1) วิธีการสุ่มตัวอย่างจากประชากร ผู้วิจัยทำการวิจัยโดยสุ่มตัวอย่าง จากจำนวนประชากรที่กำหนดไว้ เช่น แยกตามคุ้ม ครัวเรือน อาชีพ อายุ เพศ

2) ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ต้องเป็นตัวแทนที่ดีของประชากร จากการวิจัย เลือกตัวอย่าง จากประชากรในหมู่บ้าน 30% ของประชากรทั้งหมดทั้งหมดโดยผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ใหญ่บ้าน, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, สมาชิก อบต., กรรมการหมู่บ้าน, ประธานกองทุนหมู่บ้าน, คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน, ผู้กู้เงินกองทุนและประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน

3. ตัวแปรและตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินโครงการ

โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ประกอบไปด้วย 2 หน่วยระบบ ดังนี้

1) หน่วยระบบ A คือ หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำผู้ส่งเสริมผู้กู้

2) หน่วยระบบ B คือ หน่วยระบบการดำเนินงานกิจการของผู้กู้แต่ละราย

รายการตัวชี้วัด เพื่อที่จะประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง ดังนี้

ตัวชี้วัดหน่วยระบบ A

หน่วยระบบ A คือ หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กู้ประกอบไปด้วย ตัวชี้วัด จำนวน 4 หมวด คือ

1. ตัวชี้วัดบริบท (context Indicator) คำว่าบริบท หมายถึง สภาพแวดล้อม

ตัวชี้วัดบริบทของหน่วยระบบกองทุนหมู่บ้าน แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

ก. บริบทระดับประเทศ เช่น สภาพของดิน ป่าไม้ สภาพศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การทำมาหากินของประชากร

ตัวชี้วัดบริหารระดับประเทศ หรือ ตัวชี้วัดบริบทรอบนอก ประกอบไปด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้

- (1) ความยากจนของประเทศ
- (2) นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรม และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม(SMEs)
- (3) ภาวะการขาดดุลการค้าของประเทศ
- (4) สภาพแวดล้อมของประเทศในปัจจุบัน
- (5) ความเคียดแค้นและการเป็นหนี้สินของประชาชน
- (6) บรรยากาศความอ่อนแอในท้องถิ่นชนบท บางคน เรียกว่า ความล่มสลายของท้องถิ่นชนบท
- (7) ค่านิยมในกระแสวัฒนธรรมและสินค้าจากต่างประเทศ

ข. บริบทระดับท้องถิ่น เช่น ภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน การทำมาหากินของชาวบ้านในหมู่บ้าน

ตัวชี้วัดบริบทระดับท้องถิ่น หรือตัวชี้วัดบริบทภายในท้องถิ่น ประกอบไปด้วยตัวแปรดังนี้

- (1) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน
- (2) เศรษฐกิจและสังคมทั้งหมู่บ้าน
- (3) วัฒนธรรมประเพณี
- (4) โครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรธรรมชาติ
- (5) ผู้นำชุมชน การรวมกลุ่ม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้า ของหน่วยระบบ A ประกอบไปด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้

- (2.1) นโยบายรัฐบาล ระเบียบ แนวทางปฏิบัติด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
- (2.2) เงินกองทุน 1 ล้านบาท
- (2.3) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
- (2.4) การประชาสัมพันธ์
- (2.5) บัณฑิตกองทุน หมู่บ้าน
- (2.6) การเตรียมความพร้อม / สร้างความเข้าใจให้แก่คณะกรรมการกองทุน
- (2.7) คณะอนุกรรมการระดับอำเภอที่เกี่ยวข้อง

3. ตัวชี้วัดกระบวนการของหน่วยระบบ A ประกอบไปด้วย ตัวแปร ดังต่อไปนี้

- (3.1) การจัดทำระเบียบกองทุน
- (3.2) การจัดทำเอกสารขอขึ้นทะเบียน
- (3.3) ระเบียบบัญชีกองทุน
- (3.4) กิจกรรมเกี่ยวกับสมาชิกกองทุน
 - การรับสมัคร
 - การหมดสภาพ
 - ประเภทสมาชิก
 - การจัดทำทะเบียนสมาชิก
- (3.5) กิจกรรมเกี่ยวกับการกู้เงินของกองทุนหมู่บ้าน
 - ขั้นตอนของการขอกู้
 - การคัดเลือกผู้กู้
 - การโอนเงินให้ผู้กู้
 - การรับชำระหนี้
- (3.6) การส่งเสริมการใช้เงิน
 - การแนะนำวิธีทำธุรกิจ
 - การช่วยเหลือตลาด
- (3.7) การตรวจสอบการใช้เงินกู้
- (3.8) การจัดทำรายการและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน
- (3.9) การจัดสรรผลประโยชน์
- (3.10) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้โดยบัณฑิตกองทุนหมู่บ้าน

4. ตัวชี้วัดผลผลิตของหน่วยระบบ A แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

- (4.1) ผลโดยตรง (Immediate Result) ได้แก่
 - จำนวนผู้กู้
 - ยอดเงินให้กู้
 - จำนวนสมาชิกกองทุน
 - จำนวนผู้ชำระคืนเงินกู้ตามกำหนด
 - ยอดเงินที่มีการชำระคืน

(4.2) ผลกระทบโดยตรง (Direct Impact) ได้แก่

- จำนวนผู้ที่ได้เงินกู้
- จำนวนทุนสะสมของหมู่บ้าน
- การขยายกิจการของผู้กู้
- การเกิดกิจการใหม่ๆ ขึ้นในท้องถิ่น

(4.3) ผลกระทบทางอ้อม (Indirect Impact) ได้แก่

- ทัศนคติของชุมชนต่อกองทุน
- เกิดเครือข่าย องค์การการเรียนรู้
- การเรียนรู้ เพื่อการพึ่งพาตนเอง
- ความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากกองทุนหมู่บ้าน

ตัวชี้วัดหน่วยระบบ B

หน่วยระบบ B คือหน่วยระบบการดำเนินการของผู้กู้แต่ละราย ประกอบไปด้วยตัวชี้วัด

จำนวน 4 หมวด

1. ตัวชี้วัดบริบทของหน่วยระบบ B แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ก. บริบทระดับประเทศ เช่น สภาพที่ดิน ป่าไม้ สภาพศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การทำมาหากินของประชากร ตัวชี้วัดบริบทระดับประเทศ ประกอบด้วยตัวประกอบดังต่อไปนี้

- (1) ความยากจนของประเทศ
- (2) นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)
- (3) สภาพภาวะขาดดุลการค้าของประเทศ
- (4) สภาพแวดล้อมของประเทศในปัจจุบัน
- (5) ความเดือดร้อนและการเป็นหนี้สินของประชาชน
- (6) บรรยากาศความอ่อนแอในท้องถิ่นชนบท บางคนเรียกว่า ความล่มสลาย ของท้องถิ่นชนบท

(7) ค่านิยมของในกระแสวัฒนธรรม และสินค้าต่างประเทศ

ข. บริบทระดับท้องถิ่น เช่น ภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน ตัวชี้วัดบริบทระดับท้องถิ่น ประกอบไปด้วย ตัวแปร ดังต่อไปนี้

- (1) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน
- (2) เศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน

- (3) วัฒนธรรมประเพณี
- (4) โครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรธรรมชาติ
- (5) ผู้นำชุมชน การรวมกลุ่ม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ค. ตัวชี้วัดบริบทเฉพาะตัว ประกอบไปด้วยตัวแปร ดังต่อไปนี้

- (1) ความรู้ความสามารถของผู้กู้และครอบครัว
- (2) ทรัพย์สินของผู้กู้และเครือญาติ
- (3) ทรัพย์สินของครอบครัว
- (4) อาชีพหลักของผู้กู้
- (5) รายได้ของครอบครัว
- (6) ประสบการณ์ในการดำเนินกิจการ
- (7) สมาชิกในครอบครัว
- (8) สภาพการอยู่อาศัย

2. ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ B ประกอบไปด้วยตัวแปร ดังต่อไปนี้

- (1) จำนวนเงินกู้ที่ได้รับอนุมัติ
- (2) จำนวนเงินลงทุนนอกเหนือจากเงินกู้
- (3) วัตถุประสงค์การกู้เงินตามโครงการ
- (4) สถานที่ วัตถุประสงค์ และวัตถุประสงค์ในการประกอบอาชีพ
- (5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ
- (6) จำนวนแรงงาน

3. ตัวชี้วัดกระบวนการของหน่วยระบบ B ประกอบไปด้วย ตัวแปร ดังต่อไปนี้

- (1) การดำเนินการอย่างถูกวิธี
- (2) การหาตลาดที่ดี
- (3) การหาวัตถุดิบที่ดี
- (4) การทำบัญชีใช้จ่ายเงิน
- (5) การใช้จ่ายเงินกู้
- (6) การหาความรู้เพิ่มเติม

4. ตัวชี้วัดผลผลิตของหน่วยระบบ B แบ่งออกเป็น 3 ด้านดังนี้

(1) ผลโดยตรง (Immediate Result) ได้แก่

- รายได้เป็นเงิน
- ผู้กู้ได้ผลผลิตเป็นสังของ

(2) ผลกระทบโดยตรง (Direct Impact)

- ผู้กู้ได้ขยายกิจการ
- ผู้กู้ได้ดำเนินกิจการด้วยวิธีที่ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

(3) ผลกระทบโดยอ้อม (Indirect Impact)

- ผู้กู้มีการพึ่งพาตนเอง
- ผู้กู้มีศักยภาพ และมีความเข้มแข็ง ในกิจการของตนเองอย่างยั่งยืน
- การกลับคืนถิ่นของประชาชน

กล่าวโดยสรุป ตัวชี้วัดการประเมินโครงการ โดยภาพรวมของหน่วยระบบ A และหน่วยระบบ B นั้นมีความเชื่อมโยงต่อกัน เช่น ปัจจุบันนำเข้าของหน่วยระบบ A บางตัว ต้องพึ่งผลผลิตของหน่วยระบบ B คือรายได้เป็นเงิน ผู้กู้แต่ละรายต้องส่งคืนกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง ดังนั้น เงินที่ผู้กู้ชำระคืนเป็นตัวชี้วัดปัจจุบันนำเข้าของหน่วยระบบ A

ความสำเร็จของโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองนั้น ตั้งประเมินทั้ง 2 หน่วยระบบ เพราะหน่วยระบบ A ประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับ ผลผลิตที่ได้จากหน่วยระบบ B กล่าวคือ ถ้าหน่วยระบบการดำเนินกิจการของผู้กู้ประสบความสำเร็จเงินที่ผู้กู้ชำระคืน ก็ส่งเข้าไปเป็นปัจจุบันนำเข้าให้แก่หน่วยระบบ A มากขึ้น ในทำนองคล้ายกันกับผลผลิตของหน่วยระบบ A คือ ยอดเงินที่ให้กับผู้กู้ถ้าออกไปสู่คนดีและมากพอ หน่วยระบบ B จะประสบความสำเร็จด้วย

4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านบ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ แบบรายงานต่างๆ (บร.) และการเก็บข้อมูลแบบอื่นๆ เพิ่มเติม เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้าน มีดังนี้

- 1) แบบรายงาน บร.1 (แบบเก็บข้อมูลบริบทชุมชนหมู่บ้าน)
- 2) แบบรายงาน บร.2 (แบบเก็บข้อมูลตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน)
- 3) แบบรายงาน บร.3 (แบบรายงานความรู้ ความเข้าใจ ทักษะที่มีต่อกองทุนหมู่บ้าน)
- 4) แบบรายงาน บร.4 (แบบรายงานการปฏิบัติงานรายเดือน)

- 5) แบบรายงาน บร.5 (แบบรายงานผลการจัดเวทีบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน)
- 6) แบบรายงาน บร.6 (แบบรายงานผลการจัดเวทีกลุ่มผู้กู้เงินกองทุนหมู่บ้าน)
- 7) แบบรายงาน บร.7 (แบบรายงานผลการสัมภาษณ์ ค้นหาตัวชี้วัดความเข้มแข็งชุมชน)
- 8) แบบรายงาน บร.8 (โครงการเศรษฐกิจชุมชน หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์)
- 9) แบบรายงาน บร.9 (แบบบันทึกการสัมภาษณ์)
- 10) แบบรายงาน บร.10 (แบบสรุปบทเรียนชุมชนหมู่บ้าน)
- 11) แบบรายงาน บร.11 (แบบศึกษาเจาะลึกรายการกรณี)
- 12) แบบรายงาน บร.12 (การวิเคราะห์จัดทำแผนแม่บทชุมชน)
- 13) แบบเก็บข้อมูลในลักษณะอื่นๆ เช่น จดบันทึกภาคสนามลงสมุดบันทึก, บันทึกเทปเสียง, ถ่ายภาพ

เครื่องมือวัดแบบมาตรฐาน เป็นเครื่องมือที่ใช้เทคนิค และวิธีการสร้างอย่างเป็นระบบ มีการนำไปทดลองใช้เพื่อวิเคราะห์หาคุณภาพและประสิทธิภาพ ของเครื่องมือก่อนนำไปใช้จริง

เครื่องมือวัดแบบเฉพาะกิจ เป็นเครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้นมา เพื่อใช้ศึกษาค้นคว้าเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งเมื่อได้ผลการศึกษาตามที่ต้องการแล้วไม่ถูกนำมาใช้อีก ผลที่ได้จากการวัดก็มีความเชื่อถือได้ระดับหนึ่ง และถ้ามีการปรับปรุง และพัฒนาอย่างต่อเนื่องแล้ว อาจได้เครื่องมือที่เป็นมาตรฐานได้ เช่น แบบรายงาน บร. 1-12

เครื่องมือวัดทางสังคมศาสตร์ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่

1. การสังเกต(Observation) เป็นเครื่องมือวิจัยที่จะต้องใช้อย่างบุคคล ซึ่งในที่นี้คือ ตัวผู้วิจัยเองมาทำหน้าที่ในการวัด โดยใช้ประสาทสัมผัส ตาและหู เป็นเครื่องมือสำคัญในการติดตาม สังเกตพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง แล้วทำการจดบันทึก ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และเพื่อไม่ให้เกิดการสังเกตออกนอกประเด็น ควรใช้เวลาในการสังเกตสั้นๆถ้ารูปแบบของการสังเกตออกนอกประเด็น ควรใช้เวลาในการสังเกตช่วงสั้นๆ รูปแบบของการสังเกต อาจแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ

ก. การสังเกตโดยตรง (Direct Observation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างแต่ละคน โดยผู้วิจัยเอง เช่น การประชุมคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน การรับชำระเงินต้น พร้อมดอกเบี้ยของสมาชิก

ข. การสังเกตทางอ้อม (Indirect Observation) เป็นการให้ผู้อื่นสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างแล้วมาถ่ายทอดให้ผู้วิจัยได้รับทราบในภายหลัง

2. การสัมภาษณ์ (Interview) การสัมภาษณ์เป็นรูปแบบหนึ่งของการสนทนา แต่เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายตามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ คำถามที่ผู้วิจัยใช้ในการสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างเป็นคำถามจากแบบ บร. 1-12

3. แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้มากที่สุด ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามมีทั้งให้เขียนตอบ กรอกข้อความสั้นๆ หรือให้เขียนอธิบาย รูปแบบของแบบสอบถาม คือ

ก. แบบสอบถามแบบปลายปิด (Closed Form Questionnaire) จะมีข้อคำถามและคำตอบให้ผู้ตอบเลือกตอบ 2-3 ข้อ เช่น แบบรายงาน บร.2

ข. แบบสอบถามแบบปลายเปิด (Opened Form Questionnaire) เป็นแบบสอบถามที่ไม่มีการกำหนดคำตอบ แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็น ในเรื่องที่ถามได้อย่างอิสระ เช่น บร.3

5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การสัมภาษณ์โดยใช้แบบรายงานคือ บร.1-12 การสัมภาษณ์โดยใช้แบบรายงานเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ยง่าย เพราะผู้วิจัยสามารถถามคำถามจากแบบรายงานได้เลย เช่น บร.1 สัมภาษณ์ในเรื่องของบริบทของหมู่บ้าน ผู้วิจัยก็จะถามตั้งแต่การเริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน ใครเป็นผู้ก่อตั้งอาชีพของประชากรแหล่งน้ำในหมู่บ้าน มีระบบ สาธารณูปโภคครบถ้วนเพียงใด

2) การจัดประชุมเวทีชาวบ้าน เป็นวิธีการเก็บข้อมูล จากกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือมีวัตถุประสงค์เดียวกัน มาร่วมแสดงความคิดเห็นหรือแนวทางแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การประชุม เพื่อเลือกตั้งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน โดยผู้วิจัยจะทำการบันทึก ข้อมูลเกี่ยวกับ ความคิดเห็น และปฏิกิริยา ของสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุม

3) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเก็บข้อมูล ที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วม ในการฟังและจดบันทึกรายงานการประชุมด้วยตนเอง ซึ่งผู้วิจัยสามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ได้เช่น การประชุมคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ผู้วิจัยก็ช่วยในเรื่องการจัดสถานที่และเอกสารในการประกอบการประชุม

4) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยให้ผู้อื่นเก็บข้อมูลให้ เช่น การประชุมคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน หรือประชุมสมาชิก ผู้วิจัยจะสอบถามจาก คณะกรรมการและสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุม โดยละเอียด โดยกรรมการและสมาชิกดังกล่าวจะเป็นผู้ถ่ายทอด ให้ผู้วิจัยได้รับทราบ จากนั้นผู้วิจัย จะทำการจดบันทึก ข้อมูลที่ได้ใช้เป็นหลักฐานต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

กองทุนหมู่บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีชาวบ้านให้ความสนใจสมัครเป็นสมาชิก 195 ราย ในส่วนการบริหารจัดการเงินทุน ของกองทุนหมู่บ้านเป็นไปด้วยดี ปัญหาการคอร์รัปชัน และความไม่โปร่งใสของกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ยังไม่มีให้เห็นอย่างชัดเจน ในส่วนของการเข้าร่วมประชุม ของทางคณะกรรมการไม่ครบองค์ประชุมบ่อยครั้งและไม่สม่ำเสมอ ทำให้การดำเนินการและการประสานงานต่างๆ เป็นไปอย่างไม่สมบูรณ์ ส่วนความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิก ปัจจุบันสามารถชำระเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยได้ตรงตามระยะเวลาที่กำหนด

สำหรับสมาชิกที่ไม่สามารถชำระคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยได้ทันเวลา เท่าที่ผู้วิจัยได้ติดตามตรวจสอบแล้ว ประเมินว่าสมาชิกบางส่วนนำไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ อาทิเช่น ชำระหนี้เดิม, หวยใต้ดิน, การพนัน และปล่อยเงินกู้ เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้บางรายไม่มีความสามารถที่จะชำระหนี้กองทุนได้ตามเวลา ก็จะหันไปกู้เงินนอกระบบ ในอัตราดอกเบี้ยที่สูง มาผ่อนชำระหนี้กับกองทุนก่อน เพื่อรักษาสิทธิในการกู้ครั้งต่อไป ไปทำให้ไม่เป็นการพัฒนาอาชีพ และก่อให้เกิดหนี้ที่ยั่งยืน

สมาชิกที่เสนอโครงการขอกู้ ส่วนใหญ่ จะนำไปดำเนินการประกอบอาชีพด้านการเกษตร เช่น ทำนา, เลี้ยงหมู, เลี้ยงไก่, เลี้ยงปลา, และนำไปค้าขายเช่น อาหารสดและแห้ง ร้านขายของชำทั่วไป และผลไม้ เป็นต้น จำนวนเงินที่ให้กู้อยู่ระหว่าง 1,000 – 20,000 บาทต่อราย ซึ่งทางคณะกรรมการเห็นว่าถ้าปล่อยให้กู้ในจำนวนเงินที่สูงแล้ว สมาชิกที่อื่นก็จะได้รับการอนุมัติไม่ครบทุกราย โดยพยายามอนุมัติให้กู้เป็นรายๆ ไป และในการอนุมัติการให้กู้แต่ละครั้ง คณะกรรมการกองทุนจะพิจารณาว่าสมาชิกแต่ละรายมีความสามารถในการชำระหนี้มากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากความสามารถในการประกอบอาชีพเดิมด้วย และถ้าสมาชิกรายใดไม่ชำระหนี้ให้กับกองทุนหมู่บ้านได้ตามกำหนด และได้รับการผ่อนผันแล้วยังไม่ชำระหนี้ จะถูกตัดสิทธิในการขอกู้ครั้งต่อไป หรือมีบทลงโทษทางสังคมโดยทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง เช่นประกาศให้ชำระหนี้และให้ผู้ค้าประกันดำเนินการชำระหนี้ทดแทน มิฉะนั้นจะถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งในส่วนของกองทุนหมู่บ้าน บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ในระยะปีแรกนี้ที่ปล่อยเงินให้กู้จึงไม่น่าเป็นห่วงในการชำระหนี้ของสมาชิก และเมื่อครบกำหนดในการชำระคืนเงินทั้งหมด กองทุนหมู่บ้านจะได้เงินคืน 1 ล้านบาท พร้อมดอกเบี้ย ซึ่งเป็นผลมาจากการบริหารจัดการของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีทุนสำหรับกองทุนหมู่บ้านในการใช้เป็นทุนแก่สมาชิกในการกู้ยืมปีต่อไป

บทที่ 4

ผลการติดตามการประเมินโครงการ

ผลการติดตามการประเมินโครงการ : หลังจากผู้ทำสารนิพนธ์ได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามเอกสารต่างๆ บร. 1-12 เมื่อนำมาวิเคราะห์โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการปรากฏผลดังนี้

1. ผลการประเมินบริบทชุมชน

1.1 บริบทระดับประเทศ

1.1.1 ความยากจนของประเทศ

ผลของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยนับเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างกลุ่มคนรายได้ต่ำสุด 20% แรกของประเทศกับกลุ่มคนรายได้สูงสุด 20% แรกของประเทศดีขึ้นตามลำดับ ประชาชนมีการใช้จ่ายต่าง ๆ ในครัวเรือนเพื่อนำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุขเพิ่มขึ้นด้วย เป็นเหตุให้จำนวน “คนจน” ลดลงเหลือเพียง 6.8 ล้านคนในปี 2539

แต่หลังจากประเทศไทยประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ.2540 เป็นต้นมา ทำให้จำนวน “คนจน” ในปี 2543 เพิ่มขึ้นเป็น 8.9 ล้านคน และกลุ่ม “คนเกือบจน” เพิ่มขึ้นอีก 0.2 ล้านคนซึ่งคนกลุ่มนี้พร้อมที่จะเปลี่ยนสถานภาพมาเป็นกลุ่ม “คนจน” ได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ในด้านการเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่ม “คนจน” กับกลุ่ม “คนรวย” ก็มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน (วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 2545 : 37-44)

ในด้านการแก้ไขปัญหความยากจนปรากฏว่า รัฐบาลในปัจจุบันได้ประกาศ “สงครามกับความยากจนมีการดำเนินการอย่างเร่งด่วนและจริงจังมากยิ่งขึ้น” โดยรัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหความยากจนแบบยั่งยืน เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหา “คนจน” ที่ “ขาดทุนทางเศรษฐกิจหรือด้านรายได้ในการยังชีพ” และ กลุ่มคนยากจน “เชิงโครงสร้าง” ที่เกิดจากความขัดสนในหลาย ๆ ด้าน อาทิ ด้านที่ดิน สาธารณสุข การศึกษา เป็นต้น

การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ฯ ของรัฐบาลดังกล่าวต้องเผชิญกับปัญหาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ กระบวนการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติของภาครัฐ ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับผู้คนต่าง ๆ เป็นจำนวนมากและกลไกการปฏิบัติที่มีความซับซ้อน ตลอดจนต้องมีการปรับความคิดและทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ใหม่ ซึ่งจะสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นอย่างแน่นอน ขึ้นอยู่กับการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐภายใต้นโยบายของรัฐบาลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาฐานรากของสังคมไทยให้มีศักยภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างมั่นคง ยั่งยืน ต่อไป

1.1.2 นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

เมื่อปี 2530 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมกระทรวงอุตสาหกรรมได้ริเริ่มเสนอแนะการออกกฎหมาย ว่าด้วยการส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises หรือ SMEs) เพื่อเป็นกฎหมายพื้นฐานในการจัดกระบวนการส่งเสริมพัฒนา SMEs ให้มีความเข้มแข็งเป็นระบบ และเกิดความต่อเนื่อง (อุตสาหกรรมสาร, 2543 : 45-52)

อย่างไรก็ตามแนวความคิดนี้ยังมิได้มีการตอบรับและสานต่อให้เป็นรูปธรรมจากฝ่ายบริหารและขาดกระแสนับสนุนจากกลุ่มต่าง ๆ เนื่องจากในยุคดังกล่าวภาวะเศรษฐกิจ และการประกอบธุรกิจของประเทศกำลังเฟื่องฟู ธุรกิจต่าง ๆ ทั้งรายเล็กและรายใหญ่ซึ่งได้รับประโยชน์จากผลพวงของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่างก็มุ่งแสวงหาและเก็บเกี่ยวดอกผลในระยะสั้น ไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควรนักกับอนาคตในระยะยาว

หลักการและเหตุผล

SMEs ซึ่งประกอบด้วยกิจการขนาดกลางและขนาดย่อมทั้งภาคการผลิต การค้า และการบริการนั้นเป็นกลุ่มวิสาหกิจส่วนใหญ่ของประเทศที่มีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่ยังคงขาดความสามารถในการประกอบการทั้งทางด้านเทคโนโลยีการผลิต การจัดการและการเงินซึ่งทำให้ไม่อาจแข่งขันกับวิสาหกิจขนาดใหญ่ได้ จึงทำให้ SMEs ประสบภาวะที่ต้องแข่งขันกับการทำนองเดียวกันมากยิ่งขึ้น ทั้งระดับภายในประเทศและระดับนานาชาติ ดังนั้นเพื่อให้ SMEs สามารถพัฒนากิจการให้เกิดความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพและเป็นตัวจักรสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศรัฐบาลจึงจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สำนักงานส่งเสริม SMEs) เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานระบบการทำงานของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือองค์กรเอกชนที่มีหน้าที่ส่งเสริม SMEs ให้เกิดความต่อเนื่องและสอดคล้องในทิศทางเดียวกัน

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริม SMEs คือเพื่อสร้างกฎหมายพื้นฐานที่วางระบบและกลไกในการปฏิบัติงานส่งเสริมพัฒนาและสนับสนุน SMEs ใน 4 เรื่องหลัก ๆ คือ

1.เป็นกลไกในการกำหนดนโยบายและแผนส่งเสริมพัฒนา SMEs (โดยคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม) ให้เป็นเอกภาพและเกิดความต่อเนื่อง

2.เป็นกลไกการนำนโยบายและแผนส่งเสริมพัฒนา SMEs ไปจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อให้หน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง (กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือองค์กรเอกชน) นำไปปฏิบัติให้เกิดการประสานและเกื้อกูลกัน

3.เป็นกลไกให้อำนาจคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (คณะกรรมการส่งเสริม SMEs) เสนอแนะให้มีการจัดสิทธิและประโยชน์จูงใจที่เป็นธรรมและเหมาะสมสำหรับ SMEs

4.เป็นกลไกจัดตั้งและการบริหารกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (กองทุนส่งเสริม SMEs) อันเป็นกองทุนเสริมนโยบายที่จะผลักดันงานในการส่งเสริมสนับสนุน SMEs ตามแผนปฏิบัติการให้เกิดผล โดยเฉพาะในเรื่องที่จำเป็นเร่งด่วนและเรื่องที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้นกับ SMEs

แผนปฏิบัติการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

1.ให้สำนักงานส่งเสริม SMEs จัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริม SMEs โดยร่วมมือกับส่วนราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจและองค์กรเอกชน แผนปฏิบัติการดังกล่าวต้องสอดคล้องกับนโยบายและแผนที่คณะกรรมการส่งเสริม SMEs กำหนดโดยคณะกรรมการส่งเสริม SMEs พิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนที่จะประกาศในราชกิจจานุเบกษา

2.แผนปฏิบัติการส่งเสริม SMEs อาจจัดทำเป็นแผนระยะสั้น ระยะกลาง หรือระยะยาว แต่ทั้งนี้ควรจะต้องครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- การพัฒนา SMEs ในภูมิภาคในชุมชนและในท้องถิ่นชนบท
- การสนับสนุนช่วยเหลือด้านการเงิน
- การพัฒนาจัดตั้งตลาดทุนสำหรับ SMEs
- การพัฒนาผู้ประกอบการและบุคลากร
- การพัฒนากิจการ SMEs ด้านการจัดการสาขาต่าง ๆ
- การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์รวมทั้งการสร้างภาพลักษณ์ของสินค้า

- การส่งเสริมด้านการตลาด
- การส่งเสริมด้านการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีรวมทั้งการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น
- การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร
- การส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างวิสาหกิจขนาดต่าง ๆ
- การส่งเสริมการรวมกลุ่มของ SMEs
- การพัฒนาส่งเสริมองค์กรเอกชนที่มีบทบาทสนับสนุน SMEs
- การจัดตั้งหน่วยงานความสะดวกพื้นฐาน
- การให้สิทธิประโยชน์แก่ SMEs เพื่อลดความเสียเปรียบ
- การส่งเสริมอนุรักษ์พลังงานสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย
- การปรับปรุง แก้ไข กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรค
- การส่งเสริมด้านลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้าและทรัพย์สินทางปัญญา
- เรื่องอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการก่อตั้งการขยายกิจการ SMEs ให้สามารถอยู่รอดได้

1. หน่วยงานปฏิบัติการต้องดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการส่งเสริม SMEs ในส่วนที่เกี่ยวข้องและต้องรายงานผลการดำเนินการต่อคณะกรรมการส่งเสริม SMEs อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

2. หน่วยงานปฏิบัติการต้องจัดทำข้อมูล SMEs ที่เกี่ยวข้อง (ตามที่คณะกรรมการส่งเสริม SMEs กำหนด) เพื่อเผยแพร่และส่งให้สำนักงานส่งเสริม SMEs ประกอบการจัดทำนโยบายและแผน

3. SMEs และองค์กรเอกชนมีหน้าที่ต้องรายงานข้อมูลตามที่คณะกรรมการส่งเสริม SMEs กำหนด ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการจัดทำนโยบายและแผน (ถ้าไม่รายงานข้อมูล อาจจะถูกตัดสิทธิการได้รับสิทธิและประโยชน์จากการส่งเสริมของรัฐ)

1.1.3 ภาวะการขาดดุลการค้าของประเทศ

โดยหลักการภาวะการขาดดุลการค้าของประเทศเกิดจาก 2 สาเหตุหลัก ทั้งนี้การไหลออกของเงินทุนน่าที่จะยังคงมีอย่างต่อเนื่องของปี 2543 และในปี 2544 (สยามจดหมายเหตุ, 2545 : 146-147) อันเป็นผลจาก

1.การที่ผลต่างระหว่างอัตราดอกเบี้ยทั้งในและต่างประเทศที่จะยังคงอยู่ในระดับที่สูง เนื่องจากการดำเนินนโยบายอัตราดอกเบี้ยต่ำในประเทศเพื่อช่วยปรับระดับการฟื้นตัวของเศรษฐกิจ

2.การชำระค่านี้นี้ต่างประเทศ โดยยอดหนี้คงค้างของภาคเอกชนยังคงสูงถึงกว่า 4.8 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ

การขาดดุลการชำระเงินและการลดลงของระดับทุนสำรองระหว่างประเทศจะทำให้ค่าเงินบาทตกอยู่ภายใต้แรงกดดัน รวมทั้งมีความผันผวนได้ ทั้งนี้สถานการณ์ของค่าเงินบาทโดยเฉลี่ยแล้วอาจจะมีค่าเฉลี่ยที่ 43.50 บาท/ดอลลาร์สหรัฐ ในขณะที่อาจจะมีค่าเงินบาทเป็นบางช่วงตามปัจจัยที่กระทบ เช่น การเคลื่อนย้ายเงินทุนออกนอกประเทศและการเคลื่อนไหวของค่าเงินในตลาดภูมิภาค รวมทั้งสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศ โดยในช่วงการผันผวนดังกล่าวค่าเงินบาทอาจจะหลุดออกจากกรอบ 44 – 45 บาทได้ อย่างไรก็ตามคาดว่าธนาคารแห่งประเทศไทยคงจะเข้ามาดูแลเสถียรภาพของค่าเงินบาทเป็นระยะ ๆ เพื่อมิให้ค่าเงินบาทมีความผันผวนมากจนอาจเป็นผลลบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจในประเทศได้

1.1.4 สภาพแวดล้อมของประเทศในปัจจุบัน

การที่คนเราอยู่ดีมีสุขได้นั้น นอกจากจำเป็นต้องมีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้พอเพียงกับการดำรงชีพแล้วยังต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดี นับตั้งแต่การมีที่อยู่อาศัย มีสาธารณูปโภคพอเพียง มีความปลอดภัยในชีวิต รวมทั้งการได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีพด้วย

ความผูกพันระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นความผูกพันที่มีมาตั้งแต่ในอดีตจวบจนถึงปัจจุบัน จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ความสัมพันธ์ระหว่าง “คนกับดิน, น้ำ, อากาศและป่าไม้” เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่อย่างเป็นระบบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งผลิตปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคน ได้แก่ “ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค” ความสัมพันธ์ของทรัพยากรธรรมชาติกับสิ่งมีชีวิต จึงเป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในระบบนิเวศน์ หากระบบนิเวศน์ถูกทำลายหรือไม่สมดุล ผลกระทบที่เกิดขึ้นก็จะเชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ไปทั้งระบบด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างเช่น คนใช้สารเคมีอันตราย เกิดสารตกค้างในผลผลิตที่ใช้เป็นอาหาร น้ำเสีย อากาศเสีย สัตว์น้ำสูญพันธุ์ ดินไม่มีความอุดมสมบูรณ์ ป่าถูกทำลาย ไม่มีต้นไม้ฟอกอากาศบริสุทธิ์ ไม่มีป่าดูดซับน้ำ ดูดความชื้น ฝนแล้ง ป่าแห้งแล้ง เกิดไฟป่า สัตว์ป่า ไม่ป่าสูญพันธุ์ น้ำป่าไหลหลากท่วมที่ทำกิน ผู้คนอดอยาก ซึ่งผลกระทบของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ระมัดระวังดังกล่าวกำลังเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในทั่วทุกภูมิภาคของโลก

ดังนั้น ในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม เพื่อนำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุขของคนไทยทุกคนนั้น จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกในสังคมให้มีการประสานร่วมมือและร่วมทำงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมรอบตัวคนให้อยู่ในสภาวะที่ดี คนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยมี

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และมีคุณภาพ
ขณะเดียวกันควรร่วมกันขยายผล “ความอยู่ดีมีสุข” ให้บังเกิดขึ้นกับกลุ่มทั้งในเขตเมืองและชนบททั่ว
ประเทศ ด้วยการร่วมกันสร้างสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเราให้ดีขึ้น เพื่อนำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุขของ
คนไทยทุกคน

1.1.5 ความเดือดร้อนและการเป็นหนี้สินของประชาชน

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ดำเนินการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัว
เรือน (สารสถิติ, 2545 : 5) พบว่า รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนโดยรวมทั่วประเทศในปี 2544 เพิ่มขึ้นจากปี
2543 เพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 0.3) โดยที่ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน
เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 6.6 ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของรายได้จากการเกษตร และเงินที่ได้รับเป็น
การช่วยเหลือ ส่วนครัวเรือนในภาคเหนือมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.2 ซึ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ เป็น
แต่รายได้จากการประกอบธุรกิจเท่านั้นไม่ใช่ว่ารายได้จากการเกษตรหรือจากค่าแรงและเงินเดือน ขณะที่
ครัวเรือนในภาคกลางและภาคใต้ รวมทั้งกรุงเทพมหานคร และ 3 จังหวัดใกล้เคียงกรุงเทพฯ มีรายได้
ลดลงประมาณร้อยละ 2 – 4 ในด้านค่าใช้จ่ายของครัวเรือนนั้น พบว่าครัวเรือนทั่วประเทศมีค่าใช้จ่าย
เฉลี่ยต่อเดือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.8 ยกเว้นครัวเรือนในกรุงเทพมหานคร และ 3 จังหวัดรอบกรุงเทพฯ ที่มี
การใช้จ่ายลดลงในอัตราร้อยละ 3.7 ส่วนครัวเรือนในภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง
มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นอยู่ระหว่างร้อยละ 3 – 5 ซึ่งค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยาน-
พาหนะค่าบริการสื่อสาร และค่าที่อยู่อาศัยรวมทั้งเครื่องใช้ในบ้าน ส่วนครัวเรือนในภาคเหนือใช้จ่าย
เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย

สำหรับหนี้สินของครัวเรือนโดยรวมทั่วประเทศลดลงเพียงร้อยละ 0.2 ในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง มีหนี้สินต่อครัวเรือนลดลงร้อยละ 9-10 ในขณะที่ครัวเรือนใน
กรุงเทพฯ รวมทั้งครัวเรือนในภาคเหนือมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.6 และ 13.8 ตาม
ลำดับ ส่วนครัวเรือนในภาคใต้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะครัวเรือนคนงานเกษตร มีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น
กว่ากลุ่มอื่นๆ

1.1.6 ความอ่อนแอในท้องถิ่นชนบท บางคนเรียกว่าความล่มสลายของท้องถิ่นชนบท

ภายหลังเกิดวิกฤตเศรษฐกิจจำนวนคนจนในชนบทมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นร้อยละ
17.3 ในปี 2541 และ 19.1 ในปี 2543 หรือเท่ากับ 8.16 ล้านคน ขณะที่จำนวนคนจนในเมืองกลับมี
สัดส่วนลดลงเหลือร้อยละ 1.5 ในช่วงระยะเดียวกัน (วารสารเศรษฐกิจ, 2545 : 40-41)

สำหรับสาเหตุที่คนจนในชนบทเพิ่มขึ้นหลังเกิดวิกฤตนั้นน่าจะมาจากปัจจัยของคนตกงานที่มีเพิ่มมากขึ้นและคนเหล่านี้ได้อพยพโยกย้ายกลับไปสู่ภูมิลำเนาเดิม ทำให้ครัวเรือนในชนบทต้องรับภาระในการเลี้ยงดูมากขึ้น ประกอบกับการไม่มีแหล่งงานในชนบทรองรับที่เพียงพอ นอกจากนี้การเกษตรซึ่งเป็นรายได้ที่สำคัญของคนชนบท ต้องประสบกับปัญหาการผลิตหรือภาวะราคาสินค้าตกต่ำ ทำให้ภาคชนบทมีรายได้ลดน้อยลง ส่งผลให้จำนวนคนจนในชนบทเพิ่มมากขึ้น มีประชากรมากขึ้น กิจกรรมกองทุนหมู่บ้านทุกฝ่ายควรต้องตระหนักถึงความสำคัญของเป้าหมายของกองทุนเป็นอย่างดี นั่นคือการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภายในโครงการกองทุนหมู่บ้าน ทั้งในด้านศักยภาพ การริเริ่มภายในชุมชน ด้านความสามารถบริหารจัดการด้วยตัวเอง และการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้ ก่อนกระจายผลผลิตสู่ภายนอกหรือประชาคมโลก

1.1.7 ค่านิยมในกระแสวัฒนธรรมและสินค้าจากต่างประเทศ

วิถีชีวิตของเด็กไทยยุคใหม่ “เจนเนอเรชั่นเน็กซ์” มุ่งเน้นเป้าหมายของชีวิต (มดิชน, 5 ส.ค. 2545:10) คือ การได้ประสบความสำเร็จในชีวิต ความมั่นคงของครอบครัว ส่วนค่านิยมเรื่องชีวิตแต่งงานที่มีความสุข มีรายได้ดี มีอาชีพก้าวหน้า ให้เวลากับครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญในชีวิต ในทางตรงกันข้ามค่านิยมเรื่องการได้ทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคม หรือเรื่องศาสนา กลายเป็นค่านิยมอันดับสุดท้ายของเด็กไทยยุคนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงทิศทางการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน (วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544 : 5-12) อาจสรุปเปรียบเทียบได้ดังนี้

สังคมประเพณี	สังคมสมัยใหม่/ยุค โลกาภิวัตน์
1. สังคมเกษตรกรรม	สังคมที่มุ่งพัฒนาเป็นอุตสาหกรรม
2. วัฒนธรรมพุทธ (ไม่โลก ไม่สะสม)	ทุนนิยม (ใช้เงินและสะสม)
3. วัฒนธรรมชุมชน	ก้าวสู่ชีวิตแบบเมือง
4. ฮีตสิบสอง คองสิบสี่	กฎหมาย
5. ครอบครัวเครือญาติ	ปัจเจกนิยม
6. ไก่ตีฆักรรรมชาติ	มุ่งมั่นเอาชนะธรรมชาติ
7. ระบบอุปถัมภ์	การพยายามพัฒนาเข้าสู่ประชาธิปไตย

ข้อคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยในกระแสวัฒนธรรมโลก

ปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์หรือโลกาภิวัตน์ (Globalization) การแผ่ขยายของวัฒนธรรมจากศูนย์กลางที่สำคัญหลายแห่ง ทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชีย เข้าสู่ประเทศไทยนั้นเป็นไปอย่างรวดเร็ว ผ่านสื่อมวลชนรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนการสื่อสารโทรคมนาคมที่ทันสมัยเข้ากับวัฒนธรรมเดิมของไทย ที่เปิดกว้างยอมรับการติดต่อสื่อสารกับวัฒนธรรมอื่น ๆ เสมอมา รัฐบาลไทยตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยมากกว่าสี่ถึงห้าทศวรรษแล้ว โดยมี การตั้งสภาวัฒนธรรมในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีโครงการส่งเสริมรณรงค์รักษาวรรณธรรมไทยและมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน ช่วยกันรักษาวรรณธรรมอันดีงามของชาติ ซึ่งได้แก่ ประเพณีต่าง ๆ ศิลปะแบบไทยเดิม และค่านิยมที่ดี เช่น ความมีน้ำใจ เป็นต้น

สภาพปัญหาของโลกในทุกวันนี้ นับตั้งแต่สภาพมลภาวะต่าง ๆ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหา การกระจายตัวของความมั่งคั่ง และปัญหาความยากจนเชื่อมโยงโทรคมนาคมที่กระจายไปทั่ว ความอดอยาก การแพร่ระบาดของโรคภัย การใช้สารเสพติด ปัญหาความรุนแรงในเมืองสงครามระหว่างเชื้อชาติและชุมชนต่าง ๆ ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาหลายด้านหลายประการของอารยธรรมโลกในกระแสโลกาภิวัตน์ การที่สังคมไทยเริ่มตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และพยายามปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต หรือวัฒนธรรมไทยใหม่ เพื่อสร้างสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลและสามารถพึ่งตนเองได้ตามคติทางพุทธศาสนา แทนการล่องลอยไหลไปตามกระแสวัฒนธรรมโลกโดยไร้ทิศทางของตนเอง อาจเป็นทางออกที่สังคมอื่น ๆ สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชนนั้นๆ ได้

1.2 บริบทระดับท้องถิ่น

1.2.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 (บร.1)

หมู่บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอ เมือง จังหวัดนครราชสีมา มีประวัติอันยาวนานกว่า 100 ปี โดยในอดีตการตั้งบ้านเรือนไม่หนาแน่นดังเช่นปัจจุบัน ชาวบ้านในหมู่บ้านรักใคร่ปรองดองกันดี โดยมีผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้นำทางการคือผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นผู้นำระดับตำบล เนื่องจากหมู่บ้านโคกสูงเป็นหมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรมากจึงถูกกำหนดให้ชื่อตำบลเป็นชื่อหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน หมู่บ้านนี้มีพื้นที่ประกอบอาชีพด้านเพาะปลูกโดยเฉพาะด้านการทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลัก ระยะทางจากหมู่บ้านห่างจากตัวเมือง เพียง 14 กม. ทำให้มีการพัฒนาหมู่บ้านด้านต่างๆอย่างมากมาย เช่น การนำไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2518 การสร้างถนนลูกรัง ในปี พ.ศ. 2520 และต่อมาในปี

พ.ศ. 2523 ได้พัฒนามาเป็นถนนลาดยางและเป็นถนนคอนกรีตเมื่อปี พ.ศ.2540 ในที่สุด พร้อมกันนั้นได้มีระบบน้ำประปาภายในหมู่บ้านโดยการประปาบ้านระงมและการประปาส่วนภูมิภาค

1.2.2 สภาพปัจจุบัน

ทำเลที่ตั้ง ตั้งอยู่ที่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ต.โคกสูง อ.เมือง จ.นครราชสีมา ตามแผนที่ใน (ภาคผนวก)

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดกับบ้านลำเชิงไกร หมู่ที่ 9
ทิศใต้	ติดกับบ้านลำค้ำย หมู่ที่ 10
ทิศตะวันออก	ติดกับบ้านหนองโพธิ์ หมู่ที่ 2
ทิศตะวันตก	ติดกับบ้านสองเหนือ หมู่ที่ 8

สภาพพื้นที่ดินในปัจจุบัน

- พื้นที่ใช้ทำนา “นาทุ่ง” มีสภาพดินเป็นดินร่วนปนดินเหนียว
- พื้นที่ใช้ทำนา “นาโคก” มีสภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย
- พื้นที่ปลูกไม้ผล “สวน” มีสภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย
- พื้นที่อยู่อาศัย “บ้านเรือน” มีสภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย

การขยายตัวของประชากรในปัจจุบันเทคโนโลยีต่างๆมีผลต่อการพัฒนา มีการสร้างที่อยู่อาศัยถาวรขึ้นทำให้การขยายตัวของประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีผลต่อการขยายชุมชน ซึ่งต่อไปในอนาคตอาจมีการแยกหมู่บ้านออกจากเดิมเพิ่มขึ้นอีกหมู่บ้าน เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารการปกครอง

1.2.3 ด้านเศรษฐกิจ (ปร.1)

เศรษฐกิจของหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 มี 3 ประเภท คือ

- ข้าราชการ มีฐานะ
- รับจ้างทั่วไป
- ประกอบอาชีพทางการเกษตร แบบพอมีอยู่มีกิน ไม่รวยหรือยากจน

โดยสรุปเศรษฐกิจของบ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 จะอยู่ในระดับกลางไม่ยากจนหรือร่ำรวยปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจโดยรวมประชาชนในหมู่บ้านมีรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวเท่ากับ 60,000 บาทต่อปีขึ้นไปหลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะหางานทำโดยรับจ้างทั่วไปตามโรงงานอุตสาหกรรมและโรงสีข้าวภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีดังนี้ คือ

1.หจก. อาร์เอ็มไนลอน (ผลิตถุงน่อง)

ตั้งอยู่เลขที่ 157 หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

2.บริษัท เจ.เอส. อุตสาหกรรมจำกัด (ผลิตถุงพลาสติก,กระสอบพลาสติก)

ตั้งอยู่เลขที่ 140 หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

3.บริษัท ไวร้เมชราชสีมา จำกัด (ผลิตตะแกรงเหล็ก)

ตั้งอยู่เลขที่ 251 หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

4.หจก.โรงสีข้าวอิงจันทนครราชสีมา

5.หจก.โรงสีข้าวเจริญผล

1.2.4 ด้านวัฒนธรรม (ปร.1)

วัดบ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา เป็นวัดประจำหมู่บ้านซึ่งเป็นศูนย์รวมและเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจของประชาชนบ้านโคกสูงและหมู่บ้านใกล้เคียง มีพระครูสถิต ปัญญาวิมล เป็นเจ้าอาวาสวัดและเจ้าคณะตำบลโคกสูง

งานบุญและประเพณีต่างๆของทุกปีมีดังนี้

1. เดือนมกราคม งานบุญเทศมหาชาติ
2. เดือนกุมภาพันธ์ งานประจำปีวัดโคกสูง
3. เดือนเมษายน ประเพณีสงกรานต์
4. เดือนกรกฎาคม เข้าพรรษา
5. เดือนกันยายน ออกพรรษา
6. เดือนตุลาคม งานทอดกฐิน
7. เดือนพฤศจิกายน งานลอยกระทง

1.2.5 พรรคการเมือง ผู้นำและสถาบันการศึกษา (ปร.1)

การเมืองการปกครองของบ้านโคกสูงหมู่ที่1 มีพรรคการเมืองเข้ามามีอิทธิพล

2 พรรคการเมือง คือ พรรคชาติพัฒนา และพรรคไทยรักไทย ซึ่งแบ่งแยกกันอย่างชัดเจน

โรงเรียนและการศึกษา มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน คือ โรงเรียนบ้านโคกสูง ซึ่งรับนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2484 และมีโรงเรียนในระดับตำบล คือ โรงเรียนบุญเหลือวิทยานุสรณ์ ซึ่งรับนักเรียนเข้าเรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2521

จำนวนนักเรียนในโรงเรียนบ้านโคกสูง

ชั้นอนุบาล 1 มี 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 53 คน

ชั้นอนุบาล 2 มี 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 63 คน

ชั้น ป. 1 มี 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 66 คน

ชั้น ป. 2 มี 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 52 คน

ชั้น ป. 3 มี 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 62 คน

ชั้น ป. 4 มี 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 64 คน

ชั้น ป. 5 มี 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 64 คน

ชั้น ป. 6 มี 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 57 คน

และมีครูผู้สอนจำนวน 15 คน

ส่วนการปกครองระดับท้องถิ่นมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำหมู่บ้านและมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) อีกทั้งคณะกรรมการของหมู่บ้านตลอดจนกรรมการกองทุนหมู่บ้านซึ่งมีรายชื่อดังต่อไปนี้ คือ

- 1.นายบุญพร้อม ฤทธิ์วัชร ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน
2. นายสื่อน เทาใหม่ ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้าน

- 1.นายประสิทธิ์ คงคำ
- 2.นายบุญช่วย ปลั่งกลาง
- 3.นายวัชรินทร์ กองทอง
- 4.นายทิม เจริญโคกสูง
- 5.นายเทียม ทนโคกสูง
- 6.นายพิน หีบโคกสูง
- 7.นายครุฑ สอนโคกสูง
- 8.นายสมาน กลองโพธิ์
- 9.นายสวน ดอกหอมกลาง
- 10.นายเฉลิม วงศ์โคกสูง

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน 12 คน

1.จ.ส.อ.พงศภัก พวงมาลีประดับ	ประธานคณะกรรมการกองทุน
2.นายอุดม เชื้อนโคกสูง	รองประธานคณะกรรมการกองทุน

3.นายประเสริฐ จัตุคม	เลขานุการ
4.นางมาลี โภชน์เกาะ	เหรียญก
5.จ.ส.อ.ฉันทะ คำตะเพชร	กรรมการ
6.นายประจวบ สุขประเสริฐ	กรรมการ
7.นายสุรพล แยกโคกสูง	กรรมการ
8.นายสมบัติ ดอกหอมกลาง	กรรมการ
9.นางทองดี ทองศรีมะดัน	กรรมการ
10.นางสุวรรณณี แยกโคกสูง	กรรมการ
11.นางสมมาตร หนูโคกสูง	กรรมการ
12.นางสาวสุดใจ สุขประเสริฐ	กรรมการ
และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มี 2 คน ได้แก่	

1. นายมา ดอกหอมกลาง
2. นางวลาลักษณ์ แก้วจอหอ

1.2.6 ลักษณะประชากร (บร.1)

บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 มีจำนวนประชากร 1,360 คน มีจำนวนครัวเรือน 297 ครัวเรือน		
ประชากรวัย 1วัน-3 ปีเต็ม	จำนวน	7 คน
3ปี1วัน-6ปีเต็ม	จำนวน	52 คน
6ปี1วัน-12ปีเต็ม	จำนวน	99 คน
12ปี1วัน-14ปีเต็ม	จำนวน	62 คน
15ปี1วัน-18ปีเต็ม	จำนวน	48 คน
18ปี1วัน-50ปีเต็ม	จำนวน	690 คน
50ปี1วัน-60ปีเต็ม	จำนวน	288 คน
60ปี1วันขึ้นไป	จำนวน	114 คน

2. ผลการประเมินโครงการโดยภาพรวม

ผลการประเมินโครงการของกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 โดยภาพรวม มีดังนี้
 ผลการประเมินหน่วยระบบ A (คือหน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กู้)

2.1.1 ผลการประเมินปัจจัยนำเข้า ของหน่วยระบบ A ประกอบไปด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้

2.1.1.1 นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ จากการสัมภาษณ์และเปิดเวทีชาวบ้านในชุมชน พบว่า ประชาชนในหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 โดยรวมมีความรู้เกี่ยวกับนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ซึ่งการที่ประชาชนในหมู่บ้านมีความรู้เนื่องจากได้รับข่าวสารจากสื่อต่างๆ อาทิ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และเจ้าหน้าที่จากอำเภอเมืองนครราชสีมา เป็นผู้ให้ความรู้และคำแนะนำ

2.1.1.2 เงิน 1 ล้านบาท ในความคิดของประชาชนในหมู่บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 หมายถึง กองทุนที่รัฐบาลนำเงินจำนวน 1 ล้านบาทให้ชาวบ้านในชุมชนที่ยากจนไม่มีเงินประกอบอาชีพเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพหาเลี้ยงตัวเองและครอบครัวและยังช่วยป้องกันไม่ให้สมาชิกในชุมชนไปหางานทำต่างจังหวัด ซึ่งเมื่อถึงกำหนดระยะเวลาตามสัญญาจะต้องนำเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยส่งคืนกองทุนหมู่บ้านในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าเงินกู้ในระบบ

2.1.1.3 คณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งมีส่วนช่วยในการเตรียมความพร้อมของชุมชนและการจัดประชุมเพื่อกำหนดวิธีการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1

2.1.1.4 เงินที่ผู้กู้ชำระคืน ผู้กู้ชำระเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยทุกราย เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านเปิดรับชำระเงินทุกวัน

2.1.1.5 ผู้สมัครขอกู้ มีสมาชิกกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 จำนวน 195 ราย ได้รับการพิจารณาอนุมัติเงินกู้ 101 ราย

2.1.2 ผลการประเมินกระบวนการของหน่วยระบบ A

2.1.2.1 กระบวนการคัดเลือกผู้กู้ของกองทุนหมู่บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 พบว่ามีทั้งจุดเด่นและจุดด้อย

จุดเด่น – พิจารณาจากการช่วยเหลืองานในหมู่บ้านและความสามารถในการประกอบอาชีพเดิมของสมาชิกทำให้ง่ายต่อการพิจารณาเงินกู้

จุดด้อย – หนึ่งครอบครัวสามารถกู้ได้มากกว่า 1 คน เช่น ถ้า 1 ครอบครัวมีสมาชิกกองทุน 2 คน ก็สามารถกู้ได้ทั้ง 2 คนและกรรมการมีสิทธิในการขอกู้มากกว่าสมาชิก ส่งผลให้สมาชิกที่ต้องการเงินทุนจริงๆ เสียโอกาสในการใช้ทุนนั้น

2.1.2.2 กระบวนการทำบัญชีของกองทุนหมู่บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 พบว่า ไม่สามารถที่จะทำบัญชีของกองทุนได้อย่างละเอียด คณะกรรมการจึงต้องจ้างบุคคลภายนอกให้มาทำบัญชีให้

มีผลคือทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นระบบระเบียบ ส่วนผลเสียคือสูญเสียงบประมาณในการจัดจ้างและขาดความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีกองทุนหมู่บ้าน

2.1.3 ผลการประเมินผลผลิตของหน่วยระบบ A แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

2.1.3.1 ผลโดยตรง

พบว่า จากการเก็บข้อมูลตามแบบ รายงานต่างๆ ประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือพอควร และอาจมีข้อมูลที่บิดเบือนจากความเป็นจริงบ้าง

2.1.3.2 ผลกระทบโดยตรง

พบว่า ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลความเที่ยงตรงมีน้อย

2.1.3.3 ผลกระทบทางอ้อม

พบว่า หากแก่การนำข้อมูลไปใช้โดยตรงต้องนำไปปรับและประยุกต์ใช้

2.2 ผลการประเมินหน่วยระบบ B (คือหน่วยระบบการดำเนินงานของผู้กู้แต่ละราย)

2.2.1 ตัวชี้วัดบริบทของหน่วยระบบ B แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

2.2.1.1 ประสิทธิภาพในการดำเนินงานของผู้กู้ ผู้กู้ทั้งหมดที่กู้เพื่อไปพัฒนาอาชีพ จะมีประสิทธิภาพและความรู้เกี่ยวกับอาชีพนั้นเป็นอย่างดี

2.2.1.2 รายได้เฉลี่ยของครอบครัวของหมู่บ้าน โศกสูงหมู่ที่ 1 คือ 60,000 บาท ต่อครอบครัวต่อปี

2.2.1.3 อาชีพหลักของผู้กู้คือประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมา คือ ค้าขายและบริการ

2.2.2 ผลการประเมินปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ B พบว่า

2.2.2.1 จำนวนเงินจากการให้กู้กองทุนหมู่บ้าน โศกสูง หมู่ที่ 1 เป็นจำนวนเงิน 1,438,000 บาท ผู้กู้ไปเพื่อพัฒนาอาชีพ ขยายกิจการ จากการสัมภาษณ์และติดตามผลของผู้ทำสารนิพนธ์พบว่าส่วนใหญ่จะนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์จริง คือกู้ไปเพื่อพัฒนาอาชีพ แต่ก็มีบางรายที่นำไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ซึ่งส่งผลให้ไม่เกิดรายได้ที่ยั่งยืนและยังมีผลต่อภาวะหนี้สินที่เพิ่มขึ้นด้วย

2.2.2.2 เทคนิคการบริหารเงินของผู้กู้ ผู้กู้ที่กู้เงินกองทุนหมู่บ้าน โศกสูงหมู่ที่ 1 สามารถแบ่งการใช้เงินเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ซื้อสินค้า วัสดุต่างๆ

กลุ่มที่ 2 ต่อเติมขยายกิจการ

กลุ่มที่ 3 เก็บไว้เวลาฉุกเฉิน

2.2.3 ผลการประเมินกระบวนการของหน่วยระบบ B พบว่า

2.2.3.1 ในด้านการทำการกิจการอย่างถูกวิธีของผู้ดูแลราย พบว่า การทำการกิจการยังขาดความรู้ในบางเรื่อง เนื่องจากประชาชนในชุมชนจะประกอบอาชีพแบบดั้งเดิมและชาวบ้านไม่มีการพัฒนาอาชีพให้ดีขึ้น โดยหาวิธีการใหม่ๆ มาพัฒนาอาชีพของตน เช่น เรื่องการตลาด เมื่อประชาชนไม่มีความรู้ด้านการตลาดก็จะเสียเปรียบพ่อค้าคนกลางอยู่เป็นประจำ

2.2.4 ผลการประเมินผลผลิตของหน่วยระบบ B พบว่า

2.2.4.1 ผลโดยตรง

- เพิ่มรายได้ให้ครอบครัว เนื่องจากการผู้ไปขยายกิจการ เมื่อขยายกิจการได้รายได้ก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย สมาชิกในครอบครัวก็จะม้งานทำและให้ความช่วยเหลือกันภายในครอบครัว

2.2.4.2 ผลกระทบโดยตรง

- เศรษฐกิจภายในชุมชนดีขึ้น
- มีเงินหมุนเวียนภายในชุมชนมากขึ้น

2.2.4.3 ผลกระทบโดยอ้อม

- ประชาชนในชุมชนมีงานทำ ทำให้ไม่ต้องไปหางานทำต่างจังหวัดหรือในต่างประเทศ

3. ผลการประมวลเทคนิควิธีทำธุรกิจของผู้

จากการประมวลเทคนิควิธีทำธุรกิจของผู้อาชีพ เกษตรกรรม ค้าขาย และบริการ สรุปได้ดังนี้

3.1 อาชีพเกษตรกรรม ปัจจัยนำเข้าที่ดีที่สุดได้แก่ วัตถุดิบทางตรงและทางอ้อมทางการเกษตร กระบวนการที่ดีได้แก่ กระบวนการผลิต การจัดจำหน่ายที่สามารถป้อนสู่ตลาดได้ และไม่เหลืงจนก่อให้เกิดความเสียหาย

3.2 อาชีพค้าขาย ปัจจัยนำเข้าที่ดีที่สุดได้แก่ สินค้า และวัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหาร กระบวนการที่ดีได้แก่ กระบวนการผลิต การจัดจำหน่าย และการบริการ ตลอดจนความสะอาดของสินค้า และคุณภาพของสินค้าที่จัดจำหน่าย

3.3 บริการ ปัจจัยนำเข้าที่ดีที่สุดได้แก่ ความพร้อมของอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ กระบวนการบริการที่ดีได้แก่ ประสิทธิภาพของการบริการ

4.สรุปบรรณวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

4.1 การบรรณวัตถุเป้าหมายของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

4.1.1 การเกิดกองทุน พบว่า กองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ได้มีการจัดประชุมขึ้นเพื่อกำหนดวิธีคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2544 โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม 227 ครวเรือน จากจำนวนครวเรือนทั้งหมด 297 ครวเรือน และได้ทำการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 ทั้งหมด 15 คนซึ่งปัจจุบันเหลือ 12 คน ซึ่งทางกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ได้ยื่นขอขึ้นทะเบียนคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งได้รับโอนเงินเข้าบัญชีธนาคารออมสินสาขานครราชสีมา เลขที่บัญชี 06-4301-20-189426-6 จำนวน 1,000,000 บาท เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ.2544 ดังนั้นเมื่อกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ได้รับการอนุมัติให้ตั้งกองทุนและได้รับการจัดสรรเงินเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงได้จัดสรรเงินและปล่อยกู้สำหรับสมาชิกในหมู่บ้านโคกสูงที่เสนอโครงการขอกู้โดยพิจารณาตามระเบียบของกองทุนหมู่บ้านโคกสูงเป็นหลัก ทางคณะกรรมการกองทุนได้พิจารณาอนุมัติผู้กู้แล้วตั้งแต่วันที่ 12 พฤศจิกายน 2544 จนถึงปัจจุบันเป็นจำนวนทั้งหมด 101 ราย เป็นจำนวนเงิน 1,438,000 บาท

หมายเหตุ:จำนวนเงินที่เพิ่มจากเงิน 1 ล้านบาท ได้จากอัตราดอกเบี้ยบัญชีเงินกองทุนและบัญชีออมทรัพย์

ตารางที่ 4.2 แสดงประเภทของผู้กู้

ลำดับ	ประเภทการกู้ยืม	จำนวนผู้กู้ (คน)	จำนวนเงิน(บาท)
1	พัฒนาอาชีพ	101	1,438,000
2	สร้างงาน	-	-
3	สร้างรายได้/เพิ่มรายได้	-	-
4	ลดรายจ่าย	-	-
5	กู้ฉุกเฉิน	-	-
รวม		101	1,438,000

4.1.2 ระบบบริหารกองทุน กองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ได้มีการเปิดเวทีประชาคม เพื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม

2544 ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน เวลา 18.00 น. มีผู้เข้าร่วมเวทีประชาคม 227 คราวเรือน คิดเป็น 3 ใน 4 ของจำนวนครัวเรือนที่มีอยู่ทั้งหมดในชุมชน ก่อนที่จะมีการคัดเลือก ที่ประชุมได้กำหนดคุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุนฯ ดังนี้

- 1.เป็นผู้มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชนติดต่อกันเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี ก่อนวันที่ได้รับคัดเลือกเป็นกรรมการกองทุน
- 2.เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ โดยมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป
- 3.ปฏิบัติตนอยู่ในหลักศาสนา มีความรับผิดชอบเสียสละ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของ ชุมชน ไม่ติดการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่มีประวัติเสียด้านการเงิน ตลอดจนยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย
- 4.ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือเสมือนไร้ความสามารถ
- 5.ไม่เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท
- 6.ไม่เคยต้องคำพิพากษาว่ามีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ยกเว้นความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์และความผิดฐานบุกรุก
- 7.ไม่เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากราชการ องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่หรือสร้างความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ทางราชการ องค์การ หรือหน่วยงานที่สังกัด
- 8.ไม่เป็นผู้ไม่ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งที่เสียสิทธิตามมาตรา 68 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
- 9.ไม่เป็นผู้ที่เคยพ้นจากตำแหน่งคณะกรรมการกองทุนตามข้อ 20 (3) และ (4)

ในการเลือกนั้น ชาวบ้านเสนอรายชื่อผู้ที่ตนเห็นว่าเหมาะสม โดยที่ผู้ถูกเสนอชื่อมีความสมัครใจที่จะทำงาน เมื่อได้รายชื่อครบตามจำนวนที่กำหนด ก็จะถามผู้เข้าร่วมประชุมว่าเห็นชอบหรือไม่ โดยใช้การยกมือเป็นมติ จึงได้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจำนวน 15 คน

โดยทั่วไปคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 มีวาระในการดำรงตำแหน่ง 2 ปี แต่สำหรับคณะกรรมการแรกเริ่มจะมีวาระในการดำรงตำแหน่งเพียง 1 ปี แล้วจะมีการจับฉลากออกครั้งหนึ่ง ของจำนวนคณะกรรมการฯ เพื่อให้เป็นการสับเปลี่ยนให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การจัดทำระเบียบกองทุนหมู่บ้าน ได้มีการจัดทำโดยคณะกรรมการเป็นผู้ร่างระเบียบ โดยยึดระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติเป็นหลัก

4.1.3 การเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง

ในการจัดทำคำขอขึ้นทะเบียนต้องมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดทำกองทุนหมู่บ้านจะต้องมีคณะกรรมการที่พร้อมจะทำงาน มีระเบียบ ข้อบังคับในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน ความพร้อมที่จะช่วยบริหารงานกองทุนหมู่บ้าน มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีโดยวิทยากรจากหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลือและแนะนำต่อคณะกรรมการกองทุน

การดำเนินการให้กู้ของกองทุนจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่มีปัญหา หรือหากมีปัญหาก็มีแนวทางในการแก้ไข และถ้าผู้กู้ได้รับการแนะนำแนวทางในการทำธุรกิจอย่างเป็นระบบ ก็จะทำให้ประสบความสำเร็จเมื่อมีการตรวจสอบการทำงานก็จะรู้ว่าสิ่งที่ทำไปแล้วนั้นมีปัญหาอะไรบ้างและจะได้หาแนวทางในการแก้ไขที่เหมาะสม

เมื่อกองทุนหมู่บ้านโคกสูงมีการแจ้งผลการดำเนินงานให้สมาชิกทราบ ก็จะทำให้สมาชิกได้รู้ว่าตอนนี้กองทุนเป็นอย่างไร การดำเนินงานได้ผลหรือไม่ และผลประโยชน์ที่ได้ก็นำมาช่วยพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

4.1.4 การสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ

การเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญอันจะนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจมีขั้นตอนดังนี้

1. สร้างจิตสำนึก และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

-สร้างจิตสำนึกร่วมกันของประชาชนในการเป็นเจ้าของกองทุนหมู่บ้านที่จะต้องร่วมกันบริหารจัดการ โดยประชาชนเพื่อประชาชนของหมู่บ้าน

-สร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ทราบนโยบาย กลไก แนวทาง การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านของตนเอง

-สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการ และบริหารจัดการกองทุน เริ่มจากร่วมรับรู้ ร่วมทำ ร่วมติดตามตรวจสอบ ร่วมรับผลประโยชน์ ตลอดจนร่วมสร้างกองทุนหมู่บ้านนำไปสู่ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจต่อไป

2. เลือกสรรกรรมการกองทุนหมู่บ้าน

-จัดเวทีชาวบ้าน เพื่อเลือกสรรคณะกรรมการ โดยมีองค์ประชุมของเวทีชาวบ้าน จำนวนไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดของหมู่บ้าน

- ร่วมกันกำหนดวิธีการและดำเนินการเลือกกันเอง

- เลือกคณะกรรมการกองทุน ในช่วงระยะเวลาที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด

- เลือกคนที่มีความรู้ ประสบการณ์อีกทั้งมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้าม

3. จัดทำระเบียบข้อบังคับ

- คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชาวบ้านร่วมกันจัดทำระเบียบข้อบังคับ หลักเกณฑ์ และวิธีการเกี่ยวกับการบริหารกองทุนหมู่บ้าน

4. การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน

คณะกรรมการกองทุนและสมาชิกจะต้องร่วมกันดำเนินการตามกติกาที่วางไว้ เช่น การรับสมาชิก การระดมทุน การจัดทำระบบบัญชี การจัดระบบตรวจสอบ การมอบหมายภารกิจ ความรับผิดชอบของกรรมการ ฯลฯ

5. การขอรับการจัดสรรเงินจากรัฐบาล

- การขอขึ้นทะเบียนกองทุนหมู่บ้าน
- การประเมินความพร้อม
- รับเงินจัดสรร

4.1.5 ศักยภาพและความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจและสังคม

สมาชิกกองทุน ผู้นำชุมชน กลุ่มสตรี และเยาวชนมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับบัณฑิตกองทุนชุมชน ดังนี้

- การจัดเวทีบริหารจัดการกองทุนชุมชน
- จัดเวทีกลุ่มผู้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน โคกสูง
- จัดเวทีกลุ่มผู้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล
- แผนแม่บทชุมชน

มีกลุ่มคนหลายกลุ่มทั้งกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน เข้าร่วมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้โดย มีการพูดคุยสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของแต่ละคนและแต่ละกลุ่ม ผู้เข้าร่วมการสร้างเครือข่ายได้เรียนรู้ปัญหาของแต่ละคนและแต่ละกลุ่มที่ไม่เคยพบมาก่อนและได้รู้แนวทางในการแก้ไขปัญหา และหากในกลุ่มมีปัญหาก็จะได้ช่วยกันแก้ไข

สำหรับปัญหาการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ บางคนมีความคิดดีแต่ไม่มีความกล้าแสดงความคิดเห็น หรือบางคนไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร และบัณฑิตยังไม่มีประสบการณ์ในการกระตุ้นให้กลุ่มคนต่าง ๆ แสดงความคิด

สมาชิกผู้กู้เงินไปใช้ตามโครงการที่ขอกู้ แม้บางรายจะได้รับผลตอบแทนก่อนถึงกำหนดชำระ ก็จะนำเงินนั้นไปหมุนก่อนที่จะนำไปชำระคืน

4.2 ปัจจัยด้านบวกและลบที่ส่งเสริมและขัดขวางการบรรลุเป้าหมายของกระบวนการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ปัจจัยด้านบวก ได้แก่

- ผู้มีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพที่มีความชำนาญอยู่แล้ว
- มีการปรับปรุงถนนทำให้การเดินทางสะดวกขึ้น
- มีโครงการของรัฐที่จะช่วยพัฒนาอาชีพให้กับสมาชิกในชุมชน
- มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านให้ประชาชนในชุมชนได้รับทราบ

รับทราบ

- บัณฑิตเป็นผู้มีความรู้ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี
- มีแหล่งเงินทุนในชุมชนเกิดขึ้น
- มีการกำหนดการจัดสรรผลประโยชน์ของกองทุนหมู่บ้านไว้อย่างชัดเจน

ปัจจัยด้านลบ ได้แก่

- การสื่อสารระหว่างกรรมการและสมาชิกไม่ทั่วถึง
- คณะกรรมการยังขาดประสบการณ์ในการทำงานที่เป็นระบบ
- สมาชิกขาดความรู้ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทำงาน
- ไม่มีผู้ที่สามารถหาตลาดในการผลิตให้กับผู้กู้ได้
- ขาดการรายงานผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

4.3 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้โดยบัณฑิตให้กับกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 มีดังนี้

4.3.1 การจัดเวทีบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 เป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้แบบสัมพันธ์กับคนภายนอก คือ เป็นการเรียนรู้จากการประสานสัมพันธ์ในการจัดเวทีประชาคมชาวบ้าน วิเคราะห์ปัญหา แลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างคณะกรรมการกองทุนที่จัดตั้งกองทุนชุมชนเมืองและได้รับการโอนเงินเรียบร้อยแล้วกับชุมชนที่ยังไม่สามารถจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านหรือยังไม่ได้รับการโอนเงิน

4.3.2 จัดเวทีกลุ่มผู้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน โคกสูง หมู่ที่ 1 ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้แบบดั้งเดิม มีการบอกเล่าประสบการณ์ที่ตนได้นำเงินกู้จากกองทุนหมู่บ้านไปทำโครงการแก่สมาชิกกองทุนหมู่บ้านว่าเป็นอย่างไร ประสบปัญหาอะไรบ้าง และมีแนวทางแก้ไขอย่างไร

4.3.3 จัดเวทีกลุ่มผู้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล เป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้แบบดั้งเดิมและแบบสัมพันธ์กับคนภายนอก มีการเล่าถึงประสบการณ์ที่ตนนำเงินกู้ไปใช้ และการแลกเปลี่ยนความรู้ถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขระหว่างกัน

4.3.4 แผนแม่บทชุมชน เป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้แบบสัมพันธ์กับคนภายนอก เป็นการแลกเปลี่ยนถึงความคิดเกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ การศึกษาและวัฒนธรรม สาธารณสุข ทรัพยากรธรรมชาติและ โครงสร้างพื้นฐานที่เคยมีในอดีต ปัจจุบัน และความฝันหรือสิ่งที่อยากให้เกิดขึ้นในอนาคต

4.4 ความเข้มแข็งของชุมชน

4.4.1 ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนตามทัศนของประชาชนบ้าน โคกสูง

ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของหมู่บ้าน โคกสูง หมู่ที่ 1 ตามทัศนะของประชาชนในหมู่บ้าน ปรากฏผล(บร.2,7)ดังนี้ หมู่บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 มีความเข้มแข็งน้อย เนื่องจาก

1. มีความสามัคคีน้อย มีการแบ่งออกเป็นกลุ่มๆ รวม 3 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มที่เป็นข้าราชการไม่สนใจใคร

(2) กลุ่มที่เคารพผู้นำหมู่บ้าน

(3) กลุ่มที่เคารพประธานกองทุนและกรรมการกองทุนคนปัจจุบัน

2. ความซื่อสัตย์มีปานกลาง มีการลักขโมยอยู่บ้าง เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า ผลไม้ หรือสิ่งของที่มีค่า

3. ชุมชนยกย่องคนทำความดีในระดับปานกลางโดยเฉพาะถ้าความดีนั้นปรากฏเป็นรูปธรรม เช่น ช่วยเหลือคนอื่น เข้าวัดทำบุญ เป็นต้น แต่ถ้าความดีนั้นเป็นนามธรรมอาจจะได้รับการยกย่องบ้างหรืออาจจะไม่มีเลยก็ได้

4. สมาชิกในชุมชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระดับปานกลางแต่มักจะเป็นการช่วยเหลือเฉพาะในกลุ่มของตัวเอง คือ กลุ่มที่ระบุไว้ในข้อที่ 1

5. สมาชิกในชุมชนมีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติมได้น้อยเพียงปีละ 2 ครั้ง โดยเฉพาะผู้ที่สนใจในการหาความรู้เพิ่มเติม

6. สมาชิกในชุมชนมีอาชีพสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ 297 ครอบครัวแต่ให้ความสนใจเฉพาะครอบครัวของตนเอง ไม่ให้ความสนใจต่อส่วนรวม ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งน้อย

7. ครอบครัวในชุมชนมีความอบอุ่นพร้อมหน้ารักใคร่ป้องกันกันในระดับปานกลาง บางครอบครัวหัวหน้าครอบครัวไปทำงานต่างถิ่น หรือ สมาชิกในครอบครัวไปศึกษาและทำงานต่างถิ่น แต่ก็หาเวลากลับเยี่ยมบ้านบ้างทำให้ครอบครัวไม่ห่างเหินกันมากนัก

8. ในหมู่บ้านมีการรวมตัวหรือจัดตั้งองค์กรประชาชนจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่

- 1) กองทุนหมู่บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1
- 2) กลุ่ม อสม. (อาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน)
- 3) กลุ่มแม่บ้านสตรีสหกรณ์

9. ในชุมชนมีการรับฟังความคิดเห็นโดยการประชุมหรือเสวนาน้อย เพราะเมื่อมีการนัดประชุมสมาชิกในหมู่บ้านไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าที่ควร

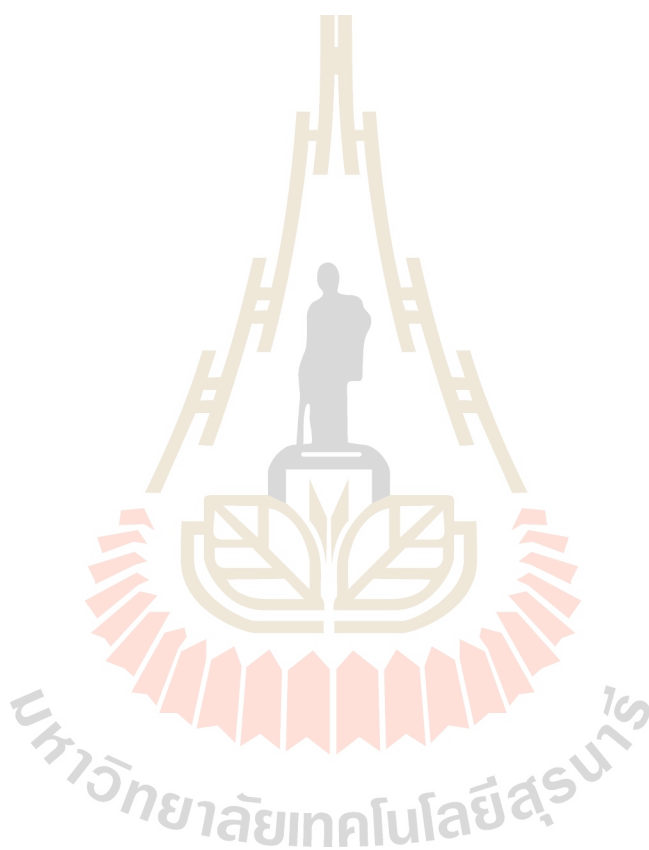
10. ในชุมชนไม่มีการช่วยเหลือเด็ก สตรี คนชราคนพิการและผู้ด้อยโอกาส เนื่องจากบุคคลในครอบครัวช่วยเหลือกันเองและยังได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ

11. ผู้นำในชุมชนไม่มีผลงานที่ปรากฏว่ามีความยุติธรรมหรือมีคุณธรรมให้เห็นชัดเจน เนื่องจากไม่นำเสนอผลงานในการพัฒนาให้ประจักษ์แก่สาธารณชน

12. ในชุมชนไม่สามารถช่วยกันแก้ปัญหาของชุมชนได้โดยมีแผนงานที่คิดโดยสมาชิกในชุมชน เพราะเมื่อเกิดปัญหาก็จะแก้และปรึกษากันในเฉพาะกลุ่ม(ในข้อ 1) เท่านั้น

โดยสรุปจากผลการติดตามการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ทำให้ทราบว่ากองทุนหมู่บ้านโคกสูงมีโอกาสนในการช่วยพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนในหมู่บ้าน เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านสามารถช่วยให้ประชาชนในหมู่บ้านที่เป็นสมาชิกและขาดแคลนทุนทรัพย์ในการประกอบกิจการต่างๆ ได้นำเงินกู้จากกองทุนไปพัฒนาอาชีพให้ดียิ่งขึ้นด้วยวิธีการคิดและปฏิบัติของตนเองวิธีการดังกล่าวนี้ส่งผลให้กระบวนการบริหารกองทุนของทางคณะกรรมการชุดปัจจุบันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้พอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเงินไปใช้เพื่อการพัฒนาอาชีพ เช่นอาชีพทางการเกษตร ค้าขาย และด้านการบริการสุขภาพโดยรวมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาของกองทุนเกิดจากสมาชิกบางรายใช้เงินผิดวัตถุประสงค์ เช่นนำเงินไปชำระหนี้เดิม การพนัน เป็นต้นซึ่งไม่ทำให้เกิดรายได้และอาชีพที่ไม่ยั่งยืนปัญหาอีกประการหนึ่งคือการขาดความร่วมมือในด้านต่างๆจากสมาชิกและคณะกรรมการ โดยเฉพาะการเข้าร่วมประชุมทำให้การดำเนินงานของกองทุนไม่ราบรื่นเท่าที่ควร

ในอนาคตคาดว่ากองทุนหมู่บ้านโลกสูงจะมีการพัฒนาขึ้นเนื่องจากประสบการณ์การบริหารงานกองทุนจากคณะกรรมการชุดปัจจุบันจะเป็นบทเรียนให้คณะกรรมการชุดต่อไปได้นำไปปรับปรุงแก้ไขและสามารถช่วยให้กองทุนหมู่บ้านโลกสูงคงอยู่ต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะต่างๆดังต่อไปนี้

1. สรุป

หมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 ตำบลโคกสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ได้รับการโอนเงินเข้ากองทุน 1 ล้านบาท เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ.2544 เข้าบัญชีธนาคารออมสินสาขานครราชสีมา เลขที่บัญชีกองทุน 06-4301-189426-6 ได้เริ่มพิจารณาอนุมัติให้สมาชิกกองทุนกู้เป็นงวดแรก ตั้งแต่วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 และได้ทยอยอนุมัติให้สมาชิกกู้ จนถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ.2545 รวมมีจำนวนผู้กู้ทั้งหมด 101 ราย เป็นเงิน 1,438,000 บาท

การประเมินการบริหารจัดการ โดยภาพรวมแล้วทั้งการบริหารการจัดการและการแนะนำส่งเสริมผู้กู้ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและระบบการดำเนินงานของผู้กู้แต่ละราย ซึ่งได้ระบุดามวัตถุประสงค์ คือ ให้ทราบถึงกระบวนการดำเนินการ ศักยภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ปัญหาในการพัฒนา แนวทางในการพัฒนาตลอดจนประเมินถึงสถานะของกองทุนหมู่บ้านในปัจจุบัน ส่วนการพิจารณาอนุมัติเงินกู้ให้แก่สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้สมาชิกที่กู้ไปแล้ว นำไปพัฒนาอาชีพก่อให้เกิดรายได้ขึ้น ซึ่งเกิดจากความคิดและภูมิปัญญาของผู้กู้เป็นหลัก แต่ก็มียางรายซึ่งนำเงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ ซึ่งทางคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจะใช้ประกอบการพิจารณาในการขอกู้ของสมาชิกนั้นๆ ในครั้งต่อไป

การประเมินโครงการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและระเบียบกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งยึดตามแนวระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ การดำเนินการของกองทุนหมู่บ้านโคกสูงหมู่ที่ 1 ได้ดำเนินการไปตามลำดับขั้นตอนทุกประการ รวมถึงการจัดสรรเงินกู้ให้แก่สมาชิก ในส่วนการชำระเงินกู้ของสมาชิกอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ และเมื่อครบกำหนดการชำระหนี้ของกองทุนหมู่บ้าน คาดว่าสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านทุกรายที่ได้รับเงินกู้จะมีความสามารถในการชำระเงินกู้คืนให้กองทุนหมู่บ้านอย่างครบถ้วน

2. อภิปรายผล

ผลการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้าน โลกสูง หมู่ที่ 1 เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ มีกระบวนการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านอย่างเป็นระบบ ทำให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านพอสมควร

ผลการประเมินที่กล่าวมาข้างต้นเป็นผลมาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลตามระบบและแบบแผน จึงมีความน่าเชื่อถือพอสมควรแต่ไม่สมบูรณ์ทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากข้อมูลบางอย่างที่ได้รับไม่เที่ยงตรง หรือมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่นจำนวนประชากร เนื่องจากการเกิดและเสียชีวิตตลอดจนการย้ายถิ่นฐานหางานทำต่างถิ่น รวมทั้งการให้ข้อมูลบางอย่างของประชาชนในหมู่บ้านบางรายซึ่งอาจจะบิดเบือนไปจากความเป็นจริง เนื่องจากไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นจริงทั้งหมดทำให้ข้อมูลคลาดเคลื่อนได้ เป็นต้น เพราะฉะนั้นข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดสามารถนำไปปรับใช้ได้แต่ควรนำไปประกอบข้อมูลอื่นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ เที่ยงตรงและเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

เนื่องจากการศึกษาที่ผ่านมาเป็นไปตามหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและการประเมินโครงการ ณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ตั้งแต่เดือน ธันวาคม พ.ศ.2544 จนถึงเดือนกันยายน พ.ศ.2545 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 10 เดือน ข้อมูลที่ได้มาจึงอยู่ในขอบเขตที่ศึกษาตามระบบ หากมีการขยายระยะเวลาในการศึกษามากขึ้นกว่านี้จะทำให้ได้ข้อมูลเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ข้อมูลที่ได้รวบรวมและวิเคราะห์ไปแล้วนั้นเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาและนักพัฒนาชนบท ตลอดจนเป็นข้อมูลให้กับรัฐบาล เพื่อประกอบการศึกษาและพัฒนาตั้งแต่ชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศต่อไปได้

3. ข้อเสนอแนะ

ในการใช้ผลการศึกษาข้างต้น ซึ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายหลัก คือหมู่บ้าน โลกสูง หมู่ที่ 1 ได้รับการตอบสนองจากประชาชนที่สมัครเป็นสมาชิกและได้เสนอโครงการขอกู้โดยเฉพาะในการพัฒนาอาชีพสร้างรายได้ ซึ่งมีแนวโน้มในการรวมกลุ่มอาชีพต่อไปในอนาคต สิ่งนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่สามารถนำไปสู่การรวมกลุ่มพบปะแลกเปลี่ยนทัศนคติซึ่งกันและกัน ในทางตรงกันข้ามการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนคติโดยการเข้าร่วมประชุมอย่างเป็นทางการบ่อยครั้งเกินไปอาจส่งผลให้ประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายนำไปสู่การไม่เข้าร่วมเมื่อมีการจัดการประชุมครั้งต่อไปเพราะฉะนั้นควรจัดให้มีการประชุมในระดับหมู่บ้าน ตำบล ตลอดจนถึงระดับอำเภอบ้างแต่ไม่ควรให้บ่อยครั้งจนเกินไป เช่นเดือนละครั้ง

และควรจัดให้มีประเด็นในการประชุมที่น่าสนใจและเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอแนะ และแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ

ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลและส่วนราชการ

1. รัฐบาลควรมุ่งประเด็นในการรวมกลุ่มอาชีพของกองทุนหมู่บ้านแต่ละกองทุนให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

2. รัฐบาลควรมีนโยบายในการมุ่งพัฒนาศักยภาพของคนเป็นหลัก เพื่อให้การบริหารเงินกองทุนหมู่บ้านเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

3. เมื่อครบปีรัฐบาลควรจัดให้มีการประกวดกองทุนหมู่บ้านทั่วประเทศเพื่อชี้วัดถึงความสำเร็จในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านในด้านการพัฒนากลุ่มอาชีพซึ่งเป็นหลักในการเสริมสร้างเศรษฐกิจระดับฐานราก

4. ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องควรเข้ามามีบทบาทในการกำกับติดตามการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

ข้อเสนอแนะต่อกองทุนหมู่บ้าน โคกสูงและกองทุนหมู่บ้านอื่นๆ

1. ควรจัดให้มีการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนคติในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านระหว่างคณะกรรมการและสมาชิกเป็นประจำ

2. คณะกรรมการของแต่ละกองทุนหมู่บ้านควรมีการกำกับติดตามสมาชิกกองทุนหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ

3. กองทุนหมู่บ้านแต่ละกองทุนควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มอาชีพของสมาชิกเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการเสริมสร้างเศรษฐกิจที่ยั่งยืน

4. กองทุนหมู่บ้านแต่ละกองทุนควรจัดให้มีการศึกษาดูงานและอบรมของทั้งคณะกรรมการและสมาชิกเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพต่อไป

5. กองทุนหมู่บ้านโคกสูง ควรมีการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่างๆเกี่ยวกับเรื่องกองทุน และการส่งเสริมอาชีพ เช่น หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน หรือจัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

1. สามารถนำข้อมูลในสารนิพนธ์ฉบับนี้ไปประกอบ กรณีศึกษาหมู่บ้านโคกสูง หมู่ที่ 1 สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาในโอกาสต่อไป

2. ก่อนที่จะนำข้อมูลนี้ไปประกอบการศึกษา ควรพิจารณากลับกรองให้ละเอียดอีกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงและถูกต้อง

บรรณานุกรม

- อุดม จำรัสพันธ์. (2545). *ชุดวิชาการประเมินเพื่อพัฒนา*. สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย. เฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ. (2545). *ชุดวิชาการวิจัยชุมชน*. สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย.
- นิพนธ์ คันทะเสวี และคณะ. (2545). *ชุดวิชาการนิพนธ์*. สำนักงานมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานมาตรฐานการศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (2545). *คู่มือการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาการจัดการและประเมินโครงการ*. นครราชสีมา.
- สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2544). *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี*. นครราชสีมา. หน้า 1-29.
- ไพบุลย์ ตั้งมีลาภ และคณะ. (2544). *ปจณา-วิชันนา กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท*. พิมพ์ครั้งที่ 2. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, บรรณาธิการ. (2544). *รวมบทความทางการประเมินโครงการ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 221-234
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2544). *วัฒนธรรมไทยในกระแสวัฒนธรรมโลก*. วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช(5-10). กรุงเทพฯ. สำนักวิชาการมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สารสถิติ. (2545). *รายได้ ค่าใช้จ่ายและหนี้สินของครอบครัว*. พฤษภาคม. ปีที่ 13. สำนักสถิติแห่งชาติ. หน้า 3-4.
- วรวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล และคณะ. (2545). *ความยากจน: ปัญหาที่สำคัญยิ่งของการพัฒนา*. วารสารเศรษฐกิจและสังคม. ปีที่ 39. หน้า 37-44.
- กานดา ชูเชิด และคณะ. (2545). *สภาพแวดล้อมของไทย*. วารสารเศรษฐกิจและสังคม. ปีที่ 39. หน้า 57-66.